

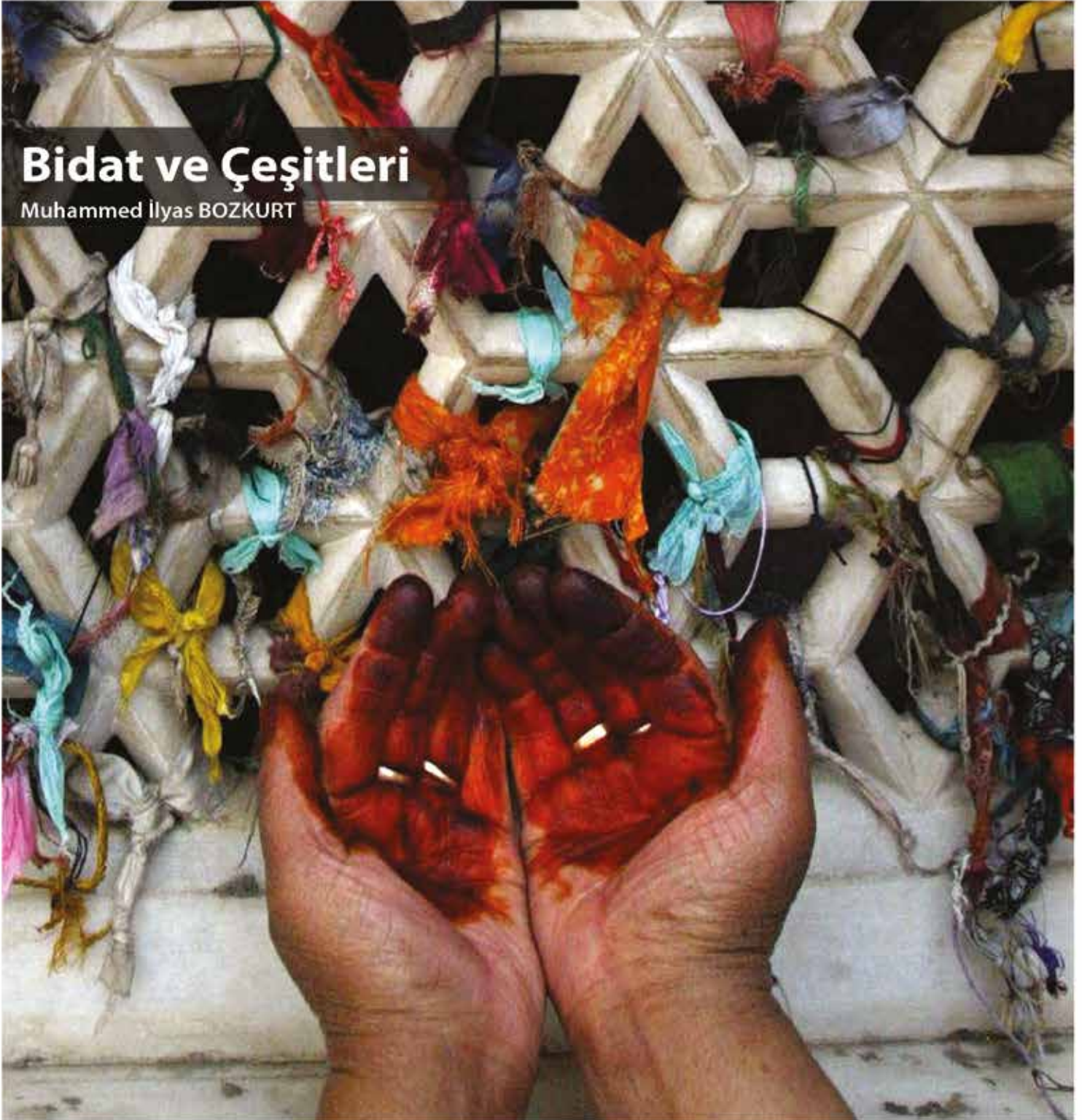
İLSAM

İlahiyat İlimleri Araştırma Merkezi

Bidat ve Çeşitleri

Muhammed İlyas BOZKURT

İLSAM'ın ücretsiz armağanıdır. Para ile satılmaz!

SÖYLEM - EYLEM

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

**MUKTEDİRKEN
BAĞIŞLAMA AHLÂKI**

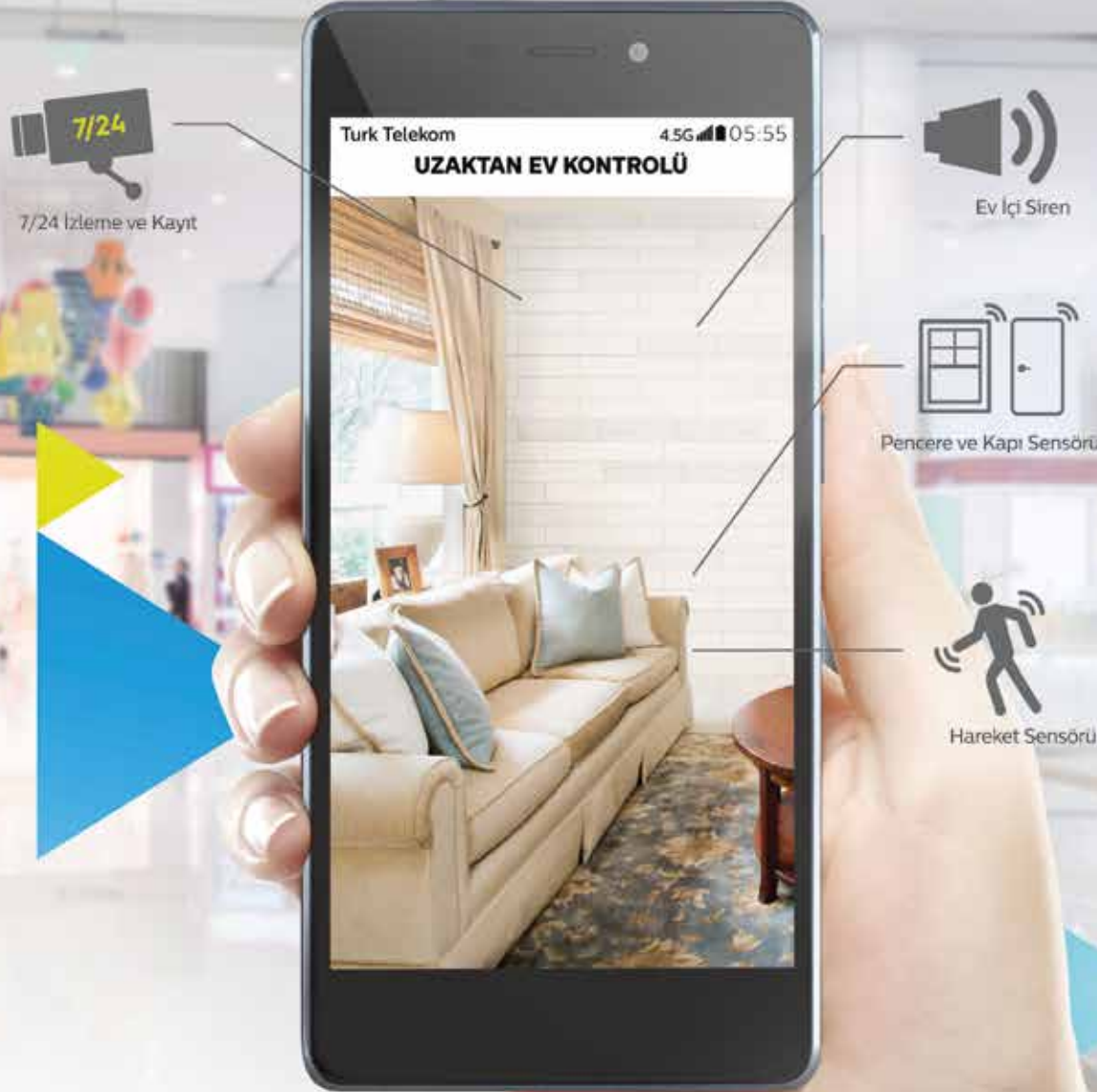
Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ

KULLUK VE TEVHİD İLANI

Prof. Dr. Mehmet OKUYAN

Kontrol elinizde konfor evinizde

Türk Telekom Uzaktan Ev Kontrolü ile evinizi akıllı hale getirin ve akıllı cihazlarınızdan dilediğiniz her an izleyin, kontrol edin.

Detaylı bilgi: www.turktelekomkonforluhayat.com

Türk Telekom

Hoş geldin Ya Şehr-i Ramazan!

Biliyoruz ki insanı insan yapan, güçlü kılan değerleridir.

İşte bu nedenle, mübarek Ramazan ayını her defasında sevinçle karşılıyor, tüm hassasiyetimizle bu değerimizi el üstünde tutuyoruz.

30 yıldır olduğu gibi bugün de değerlerinize değer katmaya devam ediyoruz.

Birlikte nice Ramazanlara...

0850 222 5 666
444 5 666
albaraka.com.tr

#DeğişmeyenDeğerlerimiz

alBaraka

30
yıl

KUTSAL TOPRAKLARDA
26 YIL

Gönlünüzdeki
Umre için
bizde yeriniz hazır...

 NİLTUR

HAC ve UMRE ORGANİZASYONU

BURSA (0224) 224 95 12 İSTANBUL (0212) 635 92 62 YALOVA (0226) 813 93 65

TÜRSAB

IATA

www.niltur.com

TURKISH AIRLINES

DEVLET DESTEKLi ÇEYİZ HESAP

Gençlerin yuva kurmasına destek olmak lazım!
Çeyiz Hesap'ta en az üç yıl kalarak birikimlerinizi değerlendirin,
devlet katkısıyla birlikte çocuklarınızın
çeyiz masraflarının karşılanmasına destek olun.

**Çeyiz
Hesap'la
mürüvvetini
görün!**

Çeyiz Hesap devlet katkısından, en az 3 yıl birikim yapmış, evlilik yaşı 27'yi geçmeyen ve ilk evliliğini gerçekleştiren TC vatandaşı/mavi kart sahibi kişiler yararlanabilir. Devlet katkısı tutarı birikim süresi ve tutarına göre değişmekte olup en fazla 5.000 TL olacaktır. Ayrıntılı bilgi için; turkiyefinans.com.tr

turkiyefinans.com.tr / 0 850 222 22 44
f /turkiyefinans t /turkiyefinans

Türkiye'nin Finans'ı
**Türkiye
Finans**

08

Bidat ve Çeşitleri

Muhammed İlyas BOZKURT

12

Söylem-Eylem

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

İLSAM Başkanı
Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

İLSAM Adına İmtiyaz Sahibi
Akın KARADENİZ

Editör
Muhammet AYDOĞAN
Enes AÇIK

Hukuk Danışmanı
Av. Metin ALTINSOY

Tasarım & Grafik
Revizyon Medya

Baskı
RENVİZYON OFSET

Adres
Üç evler Mah. Burçak Sok. No:6
Vizyon Plaza Nilüfer / BURSA

Tel & Fax
0 224 256 72 00

Web & E-mail
www.ilsam.org.tr
ilsam.org.tr@gmail.com

ISSN No
2528-9128

**Muktedirken
Bağışlama Ahlâkı**
Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ

14

**"Mukabele"yi Anlamak
ya da "Anlamlı" Kılmak**
Prof. Dr. Bünyamin ERUL

18

**Fatiha Sûresi
5. Âyetin Tefsiri:
"Kulluk ve Tevhid İlanı"**
Prof. Dr. Mehmet OKUYAN

20

**Tevbe ve
Kabulünün Şartları**
Akın KARADENİZ

22

**Bir Arınma
Mevsimidir Ramazan**
Prof. Dr. Mefail HIZLI

26

Dünya - Ahiret
Prof. Dr. Mehmed Said HATİPOĞLU

28

Kurucu Değer Olarak Din
Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN

30

Erdemli İnsan Olmak
Prof. Dr. Mehmet Necmeddin BARDAKÇI

34

Bidat ve Çeşitleri

Muhammed İlyas BOZKURT
İLSAM Onursal Başkanı

Cenâb-ı Hakk Kur'ân-ı Hakîm'de "Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nime-timi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim." (1) buyurmaktadır.

Hucûrat sûresinin ilk ayet-i kerimesi mealen, "Ey iman edenler! Allah'ın ve Resûlünün elleri arasına girmeyin! Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir." (2) buyurmaktadır.

Cenâb-ı Hakk Kur'ân-ı Hakîm'de "Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nime-timi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim." (1) buyurmaktadır.

Hucûrat sûresinin ilk ayet-i kerimesi mealen, "Ey iman edenler! Allah'ın ve Resûlünün elleri arasına girmeyin! Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir." (2) buyurmaktadır.

Başka bir ayet-i kerimede ise "Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın ve sınırı aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez." (3) buyrulmaktadır.

İslâm dininin temel gayesinin iman ve bu imanı ayakta tutan iki bacağından birisinin Allah (cc) ile kul arasındaki ilişkileri düzenleyen ibadet; diğerinin ise, kul ile kul ya da kul ile kâinat arasındaki ilişkileri düzenleyen muamelat olduğu-

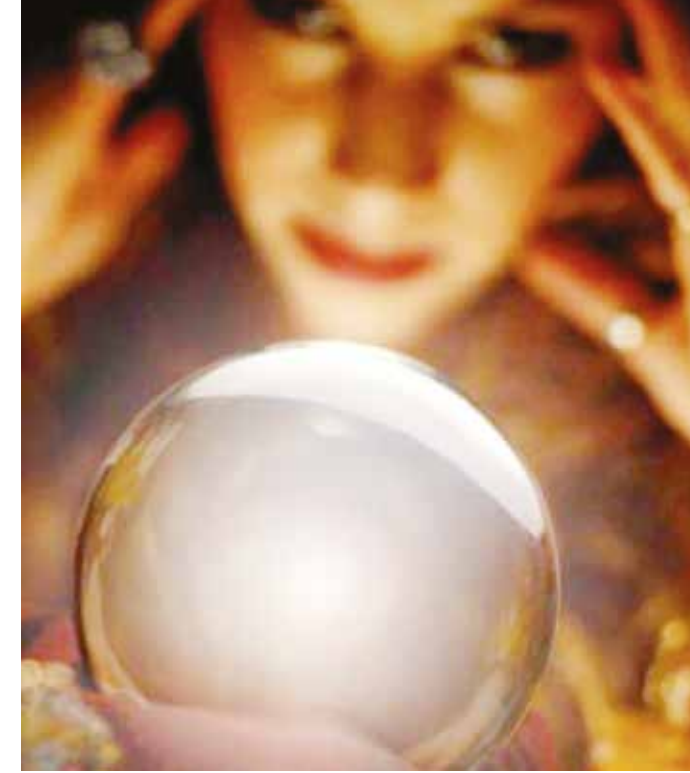
nu dikkat-i nazara alacak olursak, İslâm dinindeki bidatları da üç sınıfta inceleyebiliriz.

Bunlardan birincisi, itikat alanındaki bidatlardır ki; biz bunlara şirk diyoruz.

Cenâb-ı Hakk Kur'ân-ı Mübîn'de "Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah)ları ise dilediği kimseler için bağışlar. Allah'a şirk koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur." (4) buyurmuştur.

Yani, İtikat alanında Kur'ân'ın belirtmiş olduğu, Allah'ın (cc) varlığı, Cenâb-ı Hakk'ın sıfatları, ahiret, cennet, cehennem, kader ve benzeri hükümlere uymayan, dışarıdan ithal edilmiş, dini ziyadeleştiren veya eksiltiren her türlü görüş bidattır; fakat biz İtikat alanındaki bidatlara şirk diyoruz.

Mesela mezarlara çaput bağla-

mak, mum yakmak, ölülerden medet ummak, İslâm itikadında olmayan bir kısım şeylere inanmak, büyüün, sihrin sınırsız hâkimiyetine, büyüyle, sihirle her şeyin yapılacağına inanmak ve bunun gibi şeyler, İslâm itikadında olmayan, dışarıdan dâhil edilmiş bidatlara, yâni şirke mümtaz örneklerdir.

Veya aziz, azize ya da İslâm literatüründeki adıyla evliyanın himmeti ile hastalıkları iyileştirdiğine, borçları eda ettiğine inanmak, meleklerin kız olduğuna inanmak da yine şirktir.

Evet, İtikat alanındaki arttırılan veya eksiltiren her görüş bidattır ve İtikat alanındaki bidatın diğer adı da şirktir.

Eğer kişi, bunu kasten ve taammüden yaparsa bu küfür olur. Zaten o bidat sınıfına girmez. O kişi de kâfir olur. Fakat kişi, bunu bilmeden yaparsa, bu şirk olur. Bunu yapan kişi de müşrik olur. Şirk de günah-ı kebairin en şiddetlisidir.

İkincisi, ibadet alanında bidattır.

Kur'ân'da "Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Resûle itaat edin ki size merhamet edilsin." (5) buyrulmaktadır.

İbadet alanında o kadar hassas olmalıyız ki, Allah Resûlü (sav) nasıl abdest almışsa o şekilde abdest almalıyız. O nasıl namaz kılmışsa, o şekilde namaz kılmalıyız. O'nun namaz kıyış şekillerinin dışına çıkmamalıyız. Efendimiz'in (sav) bütün sünnetlerine riayet ederek ibadetimizi yapmalıyız ve dine yeni yeni namazlar, yeni yeni rekâtlar, vakitler sokamayacağımız gibi, bir kısım vakitleri, bir kısım rekâtları, rükünleri eksiltmeye de yeltenmemeliyiz. Namazda, oruçta, hacda ve zekâtta Allah Resûlü (sav) nasıl ibadet etmişse, aynen ve bitamamiha, eksiksiz, zerre sapmadan aynısını yapmalıyız.

Üçüncüsü, muamelat alanındaki bidatlardır.

Kur'ân-ı Kerim'de ve Allah Resûlü'nün uygulamalarında görüyoruz ki, muamelatin iki tane unsuru vardır. Bunlardan birisi, ism-i Kayyuma denk gelen, hiçbir zaman, zemin ve şahsa göre değişmeyen prensiplerdir ki; Kur'ân bunları vermiştir zaten. Diğer de ism-i Hayya terettüp eden değişken prensiplerdir.

İslâm'ın muamelat alanındaki değişmez prensipleri, bizim ana hatları ile kebair dediğimiz günahlar ile kebaire vesile olabilecek mesele dediğimiz günahlardır. Bu haram noktalara temas edilmedikçe ve bunların çizdiği çerçevenin içine girilmedikçe, dışarıdaki âlem sınırsız ve serbest bir âlemdir; istediğiniz gibi hareket edebilirsiniz.

Yani, Hz. Âdem'e:

"Biz: Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) beraber cennete yerleşin; orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yeyin; sadece şu ağaca yaklaşmayın. Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikiniz de kendine kötülük eden zalimlerden olursunuz, dedik." (6) denildiği gibi,

dünyada haram meyveler olan zina, kumar, adam öldürmek ve benzeri kebair dediğimiz yedi dalı olan ve sair measilerle ince dallara ayrılan ve ahlaksızlık ve günahın envai çeşidini meyve veren kebair ağacı gösterilerek denilmiş ki; “Ey insanoğlu! Dünya hayatının imtihan olduğu sırrını unutmamak kaydıyla yiye, için ve dilediğiniz gibi yaşayın; ancak şu kebair ağacına ve bu ağacın meyvelerine dokunmayın; aksi halde helak olursunuz.”

Böylece Kur’ân’ın değişmeyen prensiplerini ve illetlerini tespit için insanoğlu hür ve serbest bir irade ile baş başa bırakılmış, hem kişisel, hem içtimai yapının değişmesine, gelişmesine ve insanın fert ve toplum bazında inkişafına fevkalade dâhiyane zemin hazırlanmıştır.

Cenâb-ı Hakk Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyurmuştur:

“(Ey Muhammet!) Sana da o Kitab’ı (Kur’ân’ı) hak, önündeki kitapları doğrulayıcı, onları gözetici olarak indirdik. Artık, Allah’ın indirdiği ile aralarında hükmet ve sana gelen haktan ayrılıp da onların arzularına uyma. Sizden

her biriniz için bir şariat ve bir yol koyduk. Eğer Allah dileseydi, elbette sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat verdiği şeylerde sizi imtihan etmek için ümmetlere ayırdı. Öyle ise iyiliklerde yarışın. Hepinizin dönüşü Allah’adır. O zaman anlaşmazlığa düşmüş olduğunuz şeyleri size bildirecektir.” (7)

İşte, muamelatın kebair ve measi ve bunların illetlerine tekabül eden günahlardan oluşan Cenâb-ı Hakk’ın yasak dairesindeki hükümleri, prensipleri ve illetleri arttırmak, yâni kebair olmayan bir şeyin kebair olduğunu iddia ederek günah dairesini genişletmek veya daraltmak dini eksiltip arttırmak, yeni şeyler dâhil etmek bidattır.

Mesela “kadınların saçlarını kesmesi günahdır” ya da “gece tırnak kesmek günahdır” tarzı hurafelerin dini bir inanış olarak kabul edilerek alınması, anlatılması ve lanse edilmesi Kur’ân’ın ruhuna aykırı olup, muamelat alanında bidatlara örnektir.

Muamelat alanındaki bidatlar sayıca bidatın en çok olduğu kısımdır. Aynı zamanda bidatların ayık-

lanmasının en zor olduğu kısımdır. Çünkü insanoğlunun ferdi ve içtimai alanda, hukukta, siyasette, ekonomide, kültürde, sanatta, ilim, bilim ve teknolojiye devamlı geliştiği ve değiştiği dikkat-i nazara alınacak olursa, her yeniliğe ve değişikliğe bidat damgası vurularak karşı çıkmak ihtimali var.

Nitekim bu sorun İslâm’ın ilk yıllarından beri süregelen bir sorundur. Muamelat alanında yani sosyal alanda meydana gelen yenilikler, teknolojik gelişmeler, iktisadî, hukukî ve siyasî olgunlaşmalar, bilim ve teknoloji adına elde edilen keşifler, sanat ve spor alanında yapılan faaliyetler, hep bu bidat anlayışına takılarak geri kalmıştır. Hâlbuki muamelat, hukuku zamanın ilcaatına göre daima değişmektedir. Buna binaen daima içtihadı ihtiyaç duyar.

Bu sorun İslâm’ın ilk yıllarından beri süregelen bir sorundur. Bu soruna ilk parmak basan müceddid İmam-ı Azâm Ebû Hanîfe’dir. Ebû Hanîfe bu hususta şunları ifade etmiştir:

Bilmiyor musun ki; Kur’an’a bakıldığında görülür ki; Allah’ın gönderdiği bütün peygamberler değişik

dinlere mensup değillerdi. Hepsi aynı dinin (hanîf olan İslâm’ın) peygamberleriydi. Hiçbiri kendi kavmine kendinden önce gelmiş olan Resûlün itikat ve ibadet esaslarını terk etmeyi emretmemiştir. Tam tersine aynı hükümleri emretmiştir. Çünkü peygamberlerin hükümlerinde itikat ve ibadet esasları birdir.

Buna mukabil her Nebi ve Resûl kendi şeriatına davet ediyor, kendinden önceki Resûlün şeriatına uymaktan nehyediyordu. Zira bu yüzden Resûllerin şeriatları birbirinden çok farklıdır. Bundan dolayı Allah-u Teâlâ Kur’an-ı Kerim’de: **“Sizin her biriniz için ayrı bir şariat ve farklı bir yol tayin ettik. Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı”** (8) ... buyurmuştur. (9)

Evet bu durumda ya her yeniliğe ve değişikliğe bidat damgası vurularak karşı çıkmak ihtimali var veya bir kısım bidatları yeni bir görüş, yeni bir bakış açısı veya orijinal bir tespit zannedip dine kabul etme tehlikesi var.

İşte bu tehlikelerden korunmanın yegâne yolu, Kur’ân’ın mantığını ve ruhunu ve bunlardan inkişaf eden metodunu iyi bilmek ve doğru kullanmaktan geçer.

Elhâsıl:

İtikat ve ibadetin tamamı muamelatın ise kayyum olan unsurları usulattandır ve dinin kayyumatıdır. Bunlar zaman, zemin ve şahsa göre değişmezler. Bu kayyumat ile ilgili değişiklik yapmak bidattır. Ve bu bidat hafizenallah insanı felakete yuvarlar.

Muamelatın kayyum olan kısmının haricinde kalanlar ise fûruattır. Zaman, zemin, şahsa göre değişir. Yıllar, yüzyıllar geçtikçe illetler düşer, illet düştükçe hüküm düşer.

Füruat dediğimiz bu hususlar devamlı içtihat ister, yenilikleri takip etmek ve süratle adapte olmayı gerektirir.

Hâlbuki usulatlardan oluşan

kayyumat ise zamanla değişmez ve kıyamete kadar baki kalacaktır.

Evet, din-i mübîn-i İslâm, Allah ve Resûlü’nden bize nasıl intikal etmişse öylece haktır ve hayata hakkaniyet kazandırır. Bunu arttırmak veya eksiltmek Allah’ın (cc) dinine savaş ilan etmektir.

Efendimiz’in (sav) de buyurduğu gibi:

“Sözlerin en doğrusu Allah’ın Kitabıdır, yolların en hayırlısı Muhammet’in yoludur. İşlerin en şerlisi muhdes (Dinden olmayan şeyin din adına çıkarılmasıdır) olanlardır. Dinin özüne sonradan sokulan her şey bid’attır, her bid’at dalalettir ve her dalalet ateştedir.” (10)

Dipnotlar:

1. Mâide Sûresi; 5/3
2. Hucûrat Sûresi; 59/1
3. Mâide Sûresi; 5/87
4. Nisa Sûresi; 4/48
5. Nûr Sûresi; 24/56
6. Bakara Sûresi; 2/35
7. Mâide Sûresi; 5/48
8. Mâide Sûresi; 5/48
9. İmam-ı A’zâm; el-âlim ve’l-müteallim; s:12; Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Vakfı yayınları; 1992; Çeviren: Doç. Dr. Mustafa Öz.
10. Müslim 867, Nesei 3/188

Söylem-Eylem

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
İLSAM Başkanı
(İzmir) Dokuz Eylül Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Her meslek erbabı mesleğinin hedeflediği güzel amaçları dile getiriyor, fakat siyasetçi kanunlara uymayabiliyor, Sanatçı sanatında işlediği yüce değerlerin zıddına bir tutum sergileyebiliyor, hafız ve hocalar okuduğu ya da anlattığı ayet ve hadislerle aykırı bir hayat tarzını tercih edebiliyor.

Her dilde telaffuz farkıyla farklı anlamlara gelen kelimeler vardır. Güzel anlamalı bir kelime birden olumsuz bir anlama bürünür. “Senin selamette, huzurda olmanı istiyorum” anlamındaki “es-selâmü aleyküm” ifadesi, alaycı Yahudilerin telaffuz oyunuyla “es-sâmü aleyküm” (ölüm sizin üzerinize olsun) şeklinde ifade edilmiş, Hz. Peygamber ise “ve aleyküm” (size de) diye karşılık vererek bu dileği kendilerine iade etmiştir. N.F.K. kökünden türetilen “nefak” kelimesi Arapçada tünel anlamında kullanılır. Önü ve arkası açık anlamındaki bu ifade “el açıklığı, cömertlik” anlamında kullanıldığında infak, yakınının ihtiyacını giderme anlamında nafaka olarak adlandırılır. İki kişinin arasını açmaya “nifak” dendiği gibi, manevi anlamda kalbinin önü ve arkası açık olduğu için “içinde iman durmayan, fakat dışından imanlıymış gibi görünen kimseye de “münafık” denir ve kelime bir-

den olumsuz bir anlama bürünür.

Böyle bir giriş yapmamızın ana amacı güzel anlamalı kelimelerin nasıl bir kötü anlama dönüştüğünü ifade etmek. Bu durum çoğu kere de eylemlerle gerçekleşir. Lafı dolandırmaya gerek yok. Derdim söylem-eylem tutarsızlığına dair duygularımı paylaşmak.

İlahiyatçıyız, varlık âleminin en son ve mükemmel ilahi mesajının seslendiricileriyiz. Ayetler, hadisler, kelimeler kibarlar nakleder dururuz insanlara. Sonra o insanlar bizim söylediğimiz şeylerin bize bile fayda vermediğini görür ve hiç üzerine alınmaz. Mesajın, sözlerin güzelliğinde herkes hemfikirdir, fakat bunu söyleyenlerde o sözlerle uyumlu bir tavır göstermeyince, “ele verir talkını, kendisi yer salkını”, “dediğini yap, gittiği yoldan gitme” gibi deyimlerle dile getirir tepkisini.

Bir bilge kişiye çok ilmi olan birinden söz etmişler: “O bir derya-

demişler. Bilge şöyle cevaplamış: “Doğru! Deryaya girer, ıslanmadan çıkar”

Hiç düşünüyor muyuz? Bilgi kaynaklarının çok çeşitlendiği, bilgiye ulaşmanın çok kolaylaştığı ve dolayısıyla bilgili insanların çoğaldığı günümüzde bilgi deryasından ıslanan, nasipleneler aynı oranda çok mu? “İlim kendin bilmektir” diyen Yunus’un, değilse “bu nice okumaktır?” ifadeleri üzerinde çokça düşünmemiz gerekmiyor mu? Bilginin amele, ahlaki değere dönüşmemesi halinde şu ayet hepimizi tehdit etmektedir:

“Tevrat’ın hükümlerini uygulamakla yükümlü kılınan, fakat bu yükümlüklerini yerine getirmeyenler, sırtlarında cilt cilt kitaplar taşıyan eşekler gibidirler...” (Cum’a 62/5) Sebebin hususiyeti mananın umumiyetine mani değildir” kuralı hatırlanacak olursa “Ayet Tevrat ehlinde söz ediyor” bahanesi de dudaklarda bir tebessüm oluş-

turma dışında bir anlam taşımaz.

Kur’ân-ı Kerim’de sınırlı sayıda “makt” ifadesi geçer. “Gazap, hiddet, iğrenç” gibi anlamlara gelir. Birinde iki defa olmak üzere toplamda beş ayette zikredilmiştir. Dördü inançsızlık sebebiyle Allah’ın gaz abını ifade ederken (Ğâfir 40/10, 25; Fâtır 35/39), diğer ikisi dünyevi eylem ve tutumla ilgilidir. Bir mü’min olmamız hasebiyle bizi dünyevi anlamdaki kullanımı daha çok ilgilendirmektedir. Birisi Nisa 23. ayette üvey anne ile evlenmekle ilgilidir ve Yüce Allah böyle bir evliliği “makt” olarak nitelemektedir. Özellikle kendi kültürümüz açısından düşünüldüğünde bunun ne kadar iğrenç bir iş olduğu fitratı düzgün herkesin malumlarıdır. Konumuz açısından asıl düşünmemiz ve ürpermemiz gereken husus ise, söylemiyle eylemi örtüşmeyen mü’minlerin bu tutumları için de Allah’ın bu nitelemeyi yapmış olmasıdır. Evet, bu konuyu içeren dünyevi tutumla ilgili âyet ise şöyledir: **“Bilin ki, yapamayacağınız şeyleri söylemek Allah katında büyük günah (makt/iğrenç)tır, O’nun gazabına sebep olur”** (Saff 61/3)

Üzülerek ifade etmeliyiz ki, üvey anne ile ilişki sözü, bizde tüylerimizi diken diken edecek bir iğrençliği çağrıştırırken (ki bu kadın açısından üvey baba ile ilişki için de söz konusudur) yapmadığımız, yaşamadığımız şeyleri gönül rahatlığıyla söyleyebilmemiz bizi çok da rahatsız etmemektedir. Oysa Allah, bu tutum için de aynı iğrençlik (makt) ifadesini kullanmaktadır. Okuyucularımdan af dileyerek ifade ediyorum. Acaba yapmadığımız, yaşamadığımız her sözü söylerken sözünü ettiğimiz iğrençlikle nitelenmenin muhatabı olmuyor muyuz?

Hoca camiasını dışarıdan gözlemleyen birisi şöyle bir yorum yapmıştı: “Hocalar kendilerini Cebraîl (as) gibi görüyorlar. Cebraîl (as) tebliğ ile görevliydi, melek olduğu için tatbikle yükümlü değildi. Ho-

calar da çok güzel tebliğ ediyorlar, fakat dediklerini uygulamıyorlar.” Bu ifadeyi genelleyip bütün hocaları itham etmek elbette doğru değildir. Fakat bu esprili ifadenin bir yönümüzle bize ayna tuttuğu da bir gerçektir.

Arapçaya yeni başlayan mübtedi talebelere okutulan “Avamîl” adlı kitapçıkta verilen örneklerde söylem eylem tutarlılığı çok hoş vurgulanır: “Âlimler helak oldu, ilmiyle amel edenler müstesna! İlmîyle amel edenler de helak oldu, amelini ihlâs ve samimiyetle yapanlar müstesna!”

“Dilimizden iyilik, cömertlik, af, merhamet, adalet, doğruluk sözleri hiç eksik olmaz. Fakat kötülük, cimrilik, intikam, acımasızlık, haksızlık, eğrilik eylemlerimizin adeta sıfatı lâzımesiy, yani olmazsa olmaz bir gerçektir. Acaba bizim kalbimizde de mi iki ucu açık bir delik

mevcut? Onun için mi sözünü ettiğimiz yüce değerler kalbimizde hiç eğlenmiyor? İnsan, eylemlerini övünçle anlattığımız Hz. Ömer’in şu sözünü hatırlıyor ister istemez: “Biz bir Kur’ân ayetini okur ve onu hayatımıza, eylemlerimize yansıtmadan diğer ayetleri okumazdık” diyor o adalet timsali insan. Siyasetçi güzel sözler söylüyor, güzel kanunlar çıkartıyor, sanatçı güzel resimler çiziyor, harika filimler çeviriyor, sanatında ölümsüz mesajlar veriyor, hafızlar güzel Kur’ân kıraat ediyor, hocalar şahane vaazlar ediyor vs. vs. Kısacası her meslek erbabı mesleğinin hedeflediği güzel amaçları dile getiriyor, fakat siyasetçi kanunlara uymayabiliyor, Sanatçı sanatında işlediği yüce değerlerin zıddına bir tutum sergileyebiliyor, hafız ve hocalar okuduğu ya da anlattığı ayet ve hadislerle aykırı bir hayat tarzını tercih edebiliyor.

O halde gelin çok laf yerine samimi bir eylem koymaya çalışalım ortaya. Ya görüldüğümüz gibi olalım ya da olduğumuz gibi görünelim. Kalbimizdeki deliğin öteki ucunu kapayalım da yer edinsin konuştuğumuz yüce değerler içimizde.

Ramazanınız mübarek olsun.

Muktedirken Bağışlama Ahlâkı

Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ
(Konya) Necmettin Erbakan Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dekanı

Dinimizde affetmenin en makbul olanı; muktedirken bağışlamak, iyiliklerin en değerlisi, kötülöklere karşı iyilik yolunu tercih etmek, merhametli oluşun en üstünü, acımayanlara acımak, bütün olumsuz tavırlar karşısında öfkeye yenilmeden; şefkat ve merhamet dilini elden bırakmamaktır.

Afv, bir şeye ulaşmayı amaçlamaktır. Nitekim rüzgâr eve ulaştı denirken afv tabiri kullanılır. Sözlükte afv; yok etmek, silip süpürmek, bir şeyi elde etmeye yönelik niyet, fazlalık, artıp çoğalmak gibi anlamlara gelir. Din dilinde ise afv, günahları bağışlamak, silmek, işlenilen bir günahı dolayısıyla günahkârı hemen cezalandırmamak demektir. (1) Allah'ın en güzel isimleri arasında yer alan 'el-afuvv', çok affeden, çok bağışlayan anlamındadır. Nitekim Kur'an -ı Kerim'de: **"Hiç şüphesiz ki Allah, çok affedendir, çok bağışlayandır,"** buyrulur. (2) Bu âyetle Yüce Allah'ın hem "el-afüvvü" ve hem de "el-gafûr" ismi birlikte geçiyor. Bu iki güzel isim arasında bir anlam benzerliği vardır. el-Gafûr, Allah'ın günahları örtmesi, görmemesi; el-Afûvv ise, günahları yok etmesi anlamındadır. Her ne kadar Allah'ın el-Afûvv

ismi, anlam bakımından el-Gafûr ismine yakınsa da, el-Afûvv anlam bakımından daha derindir. el-Gafûr'da hataları ve ayıpları "örtmek", "gizlemek" anlamı varken; el-Afûvv'de ise, günahları, "kökten yok etmek, silip atmak" anlamı vardır. Allah'ın affediciliğiyle ilgili her iki ismin (el-Afuvv el-Gafûr) arka arkaya gelmesi, Allah'ın kullarını, işledikleri isyan dolu fiillerden nedâmet duygularıyla vazgeçtikleri takdirde, bağışlayacağına güçlü bir şekilde te'kid edilmesi anlamını çıkarabiliriz. Kaldı ki Allah'ın bağışlayıcılığı, sadece suçları affetme konusunda değil, dini sorumlulukları hafifletmek ve kolaylaştırma konusunda da ortaya çıkmaktadır. Kur'an'dan öğrendiğimiz kadarıyla oruç tutulan günlerin gecelerinde kadınlara yaklaşmanın helâl kılınması (3), dini konularla ilgili açıklanınca hoşla gitmeyecek şey-

lerin sorulması (4) ve su bulunamayınca teyemmüm yapılması (5) gibi hususlar buna en açık örneklerdir.

İslâm'da günahları Allah'tan başka bağışlama yetkisi ne bir şahsa ve ne de bir kuruma aittir, doğrudan Allah'a aittir. O'nun her şeye gücü yettiği gibi affetmeye de gücü ve kudreti yeter.

Nitekim şu âyetle Allah'ın "Afuvv ve Kadîr" isimleri birlikte zikredilir: **"Bir iyiliği açıklar yahut gizlerseniz veya bir kötülüğü (açıklamayıp) affederseniz, şüphesiz Allah da ziyadesiyle affedici ve kadirdir."** (6) Görüldüğü gibi Allah'ın affediciliği kudretiyle dengelenmiştir. O, isterse, suç işleyen kullarını hemen cezalandırabilir ama lutfuyla muamele ettiği için bağışlamayı seçiyor. Çünkü bağışlamak, cezalandırmaya güç yetiren bir kimseden olduğu zaman bir değer ve anlam ifade eder. Bundan dolayı dinimizde affetmenin en makbul olanı; muktedirken bağışlamak, iyiliklerin en değerlisi, kötülöklere karşı iyilik yolunu tercih etmek, merhametli oluşun en üstünü, acımayanlara acımak, bütün olumsuz tavırlar karşısında öfkeye yenilmeden; şefkat ve merhamet dilini elden bırakmamaktır. İşte Yüce Allah böyledir. Dünya hayatında ister asi, isterse kâfir olsun, -değil mi ki hepsi O'nun kullarıdır- hepsine iyilikte bulunur. Onları hemen cezalandırmaz, belki hatalarından dönerler diye mühlet verir. Tövbelerini kabul etmek suretiyle bağışlar. Tövbelerini kabul ettikten sonra da günahlarını tamamen siler atar. Böylece kullarının defterinde beyaz bir

sayfa yeniden açılmış olur. Gerek Kur'an ve gerekse Hz. Peygamberin hadislerinden öğrendiğimiz kadarıyla herhangi mücrim bir insan; işlediği günahı dolayısıyla pişmanlık duymak, hemen o günahı terk etmek ve bir daha o günaha tekrar dönmek üzere söz verdiği zaman hiç günah işlememiş gibi aklanacağı sonucunu çıkarıyoruz.

Öte yandan, insanların hayatında Allah'ın affediciliği yankı bulmalıdır. Her Müslüman Yüce Allah'ın çok bağışlayıcı anlamına gelen "el-Afûvv" isminden bir hisse almalıdır. Allah'ın bu affedici ismiyle ahlaklanmış olan bir kimseden, kendisine bir haksızlık veya bir kötülük yapıldığı zaman aynı şekilde karşılık vermek yerine, bağışlamak ve iyilik yapmak beklenir. Gerçekten cezalandırmaya gücü yetmekle birlikte bağışlamak yüksek irfan sahibi kimselerin ahlakıdır. Çünkü Yüce Allah affeden bir kulun, izzet ve şerefini artırır. Bu sebeple Yüce Rabbimiz Hz. Peygamberin şahsında bütün Müslümanlara affetme ahlakını tavsiye etmektedir: **"(Resûlüm!) Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir."** (7) Bu âyetle bir Müslümanın üç güzellikle donanması tavsiye edilmektedir:

Affetmek, iyiliklerin yayıcısı olmak ve bilgiden yana tavır koymaktır. Zaten bilge kişilerin en büyük özelliği "affedici" olmaları değil midir? Bunun için bir müminde bulunması gereken sıfatlar arasında "öfkelenildiği" zaman "affetme" olgunluğunu göstermesi gelir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de mü'min olmanın olmazsa olmaz ilkeleri arasında "affedicilik" sayılmıştır:

"Onlar öfkelendikleri zaman bile affederler." (8)

"Güzel bir söz ve bağışlama, arkasından eziyet gelen sadakadan daha hayırlıdır." (9)

"(Müslümanlar) affetsinler, hoşgörülü olsunlar. Allah'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz?" (10)

"Rabbimizin bağışına, takva

ni emretti.” (13) Bu örnek olayda da görüldüğü gibi Hz. Peygamber kendisine karşı saygısızca kabalık yapan kimseye bile nezaketle davranmış, onu affetmiş ve isteğinin yerine getirilmesi konusunda sahabeye talimat vermiştir. Elbette kendisinde bir kalb ve vicdan bulunan bu kimse, sonradan yaptığı işin büyük bir saygısızlık olduğunu anlamış ve Efendimizin nezakete dayalı tavrı karşısında gittikçe ona olan sevgisi, özlem ve saygısı artmıştır. Zaten Hz. Peygamber’in güzel muamelesi de onu eğitmek değil miydi? Bizler de hayatımızın her alanında böyle bir durumla karşılaştığımız zaman, bize saygısızlık yapan kimseyi hemen cezalandırmak yerine, affediciliği seçmeliyiz. Her ne kadar verilen cezalar da işlenen suçtan caydırma amaçlıysa da, yerine göre affetme cezadan daha etkili olabilmektedir.

sahipleri için hazırlamış olduğu, genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun! O takva sahipleri ki bollukta da darlıkta da Allah’ı hoşnut etmek için mal harcarlar, öfkelerini yenerler ve insanları affederler. Allah da böyle güzel davranışta bulunanları sever.” (11)

Kur’ân ’da affediciliğin Allah’a karşı bir sorumluluk bilinci olan takvâ ile ilişkilendirilmiş olması boşuna değildir. (12) Çünkü takva, dinî yaşama konusunda mükemmel ve güzel insan olmanın bir göstergesidir. Bu nedenle affedici olmak, Yüce Rabbimizin övgüsüne mazhar olan bir davranış tarzıdır.

Bize her konuda örnek olduğu gibi, affetme konusunda en iyi örnek teşkil eden Hz. Peygamberdir. Hayatı boyunca o, asla intikamcı olmamış, Mekke’nin fethinde bile, daha önce kendisine ve Müslümanlara her türlü fiziksel ve psikolojik saldırılarda bulunan kimseleri affetmişti. Çünkü

o, rahmet ve şefkat peygamberidir. Bu sebeple O’nun yumuşak huyluluğu, tatlı sözü, merhametli bir gönle sahip oluşu, hata yapanları affetmesi, ceza vermekten kaçınması vb gibi ahlaki ilkeler bütün zamanlar için model alınması gereken değerlerdir. Öyle ki Efendimiz, kendisini Taif yolculuğunda taşıyanlar hakkında bile asla beddua etmemiş, kaybetmeyi değil, kazanmayı öncelemek adına: “Ya Rabbi! Onlar, bilmiyorlar, affet! şeklinde duâ etmiştir.

Sahabeden Enes b. Mâlik anlatıyor. Hz. Peygamber ile birlikte yürüyordum. Üzerinde Necran kumaşından sert yakalı ve kaba bir giysi vardı. Bir bedevi Arap ona yaklaşarak cübbesinden kuvvetlice çekti. Resûlullah’ın ensesine baktım ki, kuvvetli çekişinden cüppenin sertliği oraya iz bırakmıştı. Sonra bedevî olan Arap: “Ey Muhammed! Sendeki Allah malından bana verilmesi için emret” dedi. Resûlullah ona döndü ve güldü, sonra da ona bir şey verilmesi-

İnsanın öfkesine yenik düşmek yerine, öfkesini iyi yöneterek cezalandırmaktan vazgeçip bağışlama yolunu seçmesi Efendimizin dilinden çok güzel anlatılmıştır: “Kuvvetli kimse demek, güreşte başkalarını yenen değil, ancak öfke anında kendisine hâkim olan, öfkesini iyi yöneten kimsedir..” (14) **Çünkü öfke ile kalkan zararlı oturur. Zira öfkesini iyi yönetemeyen bir kimse, duygularına yaenik düşer. Kendini tutma ve kontrol etme” çok zor bir olaydır.**

“Âyetlerimize iman edenler sana geldikleri zaman, de ki: “Selâm olsun size! Rabbiniz merhameti kendine prensip edindi. Şöyle ki: Sizden kim cahillikle bir kabahat işler de sonra peşinden tövbe eder, kendini düzeltirse (bilmiş olun ki) O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”

Enâm Sûresi; 6/54

“Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”

Zümer Sûresi; 39/53

Hayatında insanın başına ne gelirse, hep kendini tutamadığı için gelmiştir.

Affediciliği bir kenara bırakarak, her cânının cinâyeti, kendini tutamadığı için değil midir?

Affediciliği bir kenara bırakarak, insan dilini tutamadığı için çevresindeki insanları kırıp-döküyor mu?

Affediciliği bir kenara bırakarak, insan elini tutamadığı, kendisini yönetemediği zaman vurup-kırmıyor mu?

Bağışlama ve öfkesini yönetme ahlaki gelişmemiş insanlar, kendilerini tutamadığı zaman kaybetmiyorlar mı?

Gerçekten affedici olmak, merhamet ahlakına sahip olmanın bir neticesidir. Eğer İslâm nedir? diye sorulursa, özetle; “İslâm, Allah’ın buyruklarına uymak; O’nun yaratıklarına engin af, şefkat ve merhamet göstermektir” şeklinde tanımlamak mümkündür.

Ne mutlu, Allah’ın ahlakı olan affediciliği kendilerine ayrılmaz bir ilke edinen insan-ı kâmillere!...

Dipnotlar:

1. Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât, İstanbul, 1986, s. 508.
2. 22/Hacc, 60. Ayrıca şu âyetlerde de aynı şekilde geçer: 4/Nisa, 43, 99; 58/Mücadile, 2.
3. 2/Bakara, 187.
4. 5/Maide, 101.
5. 4/Nisâ, 43.
6. 4/Nisâ, 149.
7. 7/A’raf, 199.
8. 42/ Şûra, 37.
9. 2/Bakara, 263.
10. 24/Nur, 22.
11. 3/Âl-i İmran, 133,134.
12. Bkz. 2/Bakara, 237.
13. Seçme Hadisler, Ankara, 1979, s. 62.
14. Buhari “Edeb” 76; Müslim “Birr” 107,108.

“Mukabele”yi Anlamak ya da “Anlamlı” Kılmak

Prof. Dr. Bünyamin ERUL

Ankara Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Mukabele sünnetinin asıl amacına uygun bir şekilde yerine getirilebilmesi için, ya okunan cüzün hemen ardından tercümesinin de okunması yahut en azından o cüzden bazı ayetlerin seçilerek dinleyenlere anlatılması gerekecektir. Bu, cüz okuyan her hafızın rahatlıkla yapabileceği kadar kolay, Kur’ân’ın gönderiliş amacını dikkate almak kadar önemli bir faaliyettir.

Aslında, cahiliye döneminde bilinen ve kullanılan on iki aydan birisiydi ramazan ayı. Kur’ân’da “Haram Aylar” diye anılan ve Araplarca hürmet edilen, kan dökülmesi ve savaşılmaması yasak olan dört haram ayın (zilkade, zilhicce, muharrem ve receb) belli bir ayrıcalığı var idiye de (Bakara, 197.), Ramazan ayının böyle bir özelliği yoktu. Onu değerli ve ayrıcalıklı kılan, insanlığa gönderilen son rehber kitabın bu ayda indirilmesi, bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi’nin bu ayda olması, temel ibadetlerden olan oruç farızasının bu ayda tutulması, teravih, mukabele, itikâf, iftar, sahur ve fitır sadakası gibi en önemli sünnetlerin hep bu ayda yaşanmasıydı. Nasıl “Şerefü’l-mekân bi’l-mekân” yani, bir mekâna şeref veren, orada yaşayan şerefli kimseler ise, aynı durum, zaman için de söz konusuydu. Son Peygamber (s.a.s.) Medine’ye teşrifıyla orayı nasıl “Medine-i Mü-

nevere” yaptıysa, son kitap olan Kur’ân’ın bu ayda inmesi de, sıradan bir ay olan ramazanı “Şehr-i Mübarek” yapmıştı.

On iki ay içinde, Kur’ân-ı Kerim’de adı anılan tek aydır ramazan ayı. Yüce Allah sadece onu anmakla kalmamış, yukarıdaki ayetlerde onu aynı zamanda planlamıştır. İşte bütün bu ayrıcalıkları sebebiyle bizim kültürümüzde bu ay, “On bir ayın sultanı” olarak kabul görmüştür.

Allah Resûlü (s.a.s.) ramazan gün ve gecelerinde, bol bol Kur’ân okur, hayır ve hasenatta bulunurdu. Cibril (a.s.), ramazan sonuna kadar her gece gelir ve Hz. Peygamber (s.a.s.) O’na Kur’ân okuyup dinletirdi. (Buhârî, Savm, 7.) Ramazan gecelerini ihya eder, saatlerce sürecek şekilde teravih veya teheccüt namazları kılar, ashabını da buna teşvik ederdi. (Buhârî, Teheccüd, 5.)

Ramazanın son on gününe, ayrı bir önem verir, Mescid-i saadette

itikâfa girer, ibadet ve taatle meşgul olurlardı. Peygamberimizin bu uygulaması, vefat edinceye kadar devam etmiştir. Her yıl on gün itikâfa girerken, vefat ettikleri yıl itikâfları yirmi gün sürmüştü; o yılki ramazanda Cibril (a.s.)’e Kur’ân-ı Kerim’i iki defa arz etmişti. (İbn Mâce, Sıyâm, 58.)

Genç sahabilerden İbn Abbas, Rahmet Elçisi’nin ramazan ayında Kur’ân ile olan sıkı ilişkisini çarpıcı bir dille tasvir eder. O’nun anlattığına göre “Allah Resûlü, insanların en cömerti idi. En cömert olduğu zaman ise, Cibril (a.s.) ile Kur’ân’ı karşılıklı olarak okuduklarında gerçekleşirdi. O, yağmur yüklü bulutları getiren rüzgârlar kadar cömertti.” (Buhârî, Bed’u’l-Vahy 1; Savm 7; Bed’u’l-Halk 6; Menâkıb 23; Fedâilu’l-Kur’ân 7.)

İbn Abbas’ın bu rivayetindeki “karşılıklı Kur’ân okuma” ifadesi metinlerde “yudârisuhû”, “yuâriduhû”, “ya’ridu aleyhi Resûlullah” şeklinde farklı tabirlerle ifade edilmiştir.

“Yudârisuhû” ifadesi, Cibril (a.s.) ile Hz. Peygamber’in karşılıklı olarak Kur’ân çalışması; “yuâriduhû” ifadesi ise, Cibril’in Kur’ân’ı Hz. Peygamber’e arz etmesi anlamına gelmektedir.

Merhum Kamil Miras bunu şöyle izah eder: “Önce Hz. Peygamber, Cibril’e okurdu, buna “arz” denirdi. Sonra aynı ayetleri bu defa Cibril (a.s.) okurdu ki, buna da “mukabele” denirdi.” (Tecrid-i Sarîh Tercemesi, VII. 316.)

İbn Abbas rivayetinden anlaşılan Cebrail (a.s.) ile Resûlullah (s.a.s.) arasında gerçekleşen “Mukâbele”, aslında Kur’ân’ın karşılıklı olarak korunmasına, ezberlenmesine ve anlaşılmasına yönelik bir çabaydı. Burada söz konusu olan şey, çok yönlü bir Kur’ân çalışmasıydı.

Asırlardır bizde, geleneksel bir şekilde neredeyse her camide hem erkekler, hem de hanımlar bu “mukabele” sünnete uyarak ramazan boyunca Kur’ân-ı Kerim’i hatmetmektedirler. Şüphesiz bu faaliyet, yediden yetmişe Müslümanların

Allah’ın Kitabıyla buluşmaları adına oldukça sevindirici bir durumdur. Fakat itiraf etmeliyiz ki, genel itibarıyla bu gayretin altında yatan asıl sâik, daha çok Kur’ân-ı Kerim’i okuma, dinleme ve hatmetme sevabına erişme arzusudur.

Oysa Cebrail (a.s.) ile Rasul-i Ekrem arasındaki karşılıklı okumalarda “okunma” kadar “anlama” da söz konusuydu. Zira Kur’an, anlaşılması ve uygulanması için gönderilmişti ve burada asıl olan, Yüce Allah’tan gelen emir ve yasakların anlaşılması, ilahî öğütlerin öğrenilmesiydi.

Anadili Arapça olanlar elbette anlayışları, kavrayışları nispetinde ilahî mesajları kavrayabilmekteydi. Hâlbuki okunan ayetlerin, farklı dilleri konuşanlar tarafından anlaşılabilmesi için apayrı bir çaba sarf edilmesi gerekmekteydi. Bu, ya Arapçayı öğrenmek, ya da tercümelere veya tefsirlere başvurmak şeklinde mümkündü.

Bu sebeple, mukabele sünnetinin asıl amacına uygun bir şekilde yerine getirilebilmesi için, ya okunan cüzün hemen ardından tercümesinin de okunması yahut en azından o cüzden bazı ayetlerin seçilerek dinleyenlere anlatılması gerekecektir. Bu, cüz okuyan her hafızın rahatlıkla yapabileceği kadar kolay, Kur’ân’ın gönderiliş amacını dikkate almak kadar önemli bir faaliyettir. Böylece hem okuyanlar, hem de dinleyenler ve takip edenler, o cüzde okunan ayetlerin içeriğinden haberdar olacaklar ve gereğiyle de amel etmeye gayret edeceklerdir. Bu sayede Mukabele, maksadına uygun bir şekilde gerçekleştirilecek ve daha da “anlamlı” hale gelecektir.

Fatiha Sûresi 5. Âyetin Tefsiri: “Kulluk ve Tevhid İlanı”

Prof. Dr. Mehmet OKUYAN
(Samsun) Ondokuz Mayıs Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

“(Ey Rabbimiz!) Yalnız Sana kulluk ederiz ve yalnız Senden yardım isteriz.” (Fatiha Sûresi; 1/5)

Fâtiha'nın bundan önceki âyetlerinde sûrenin ilk konusu olan hamd ele alınmış ve Yüce Allah'ın bazı sıfatları hatırlatılmıştı. Bu âyetle ise “kulluk ve tevhid ilanı” şeklinde ikinci konu işlenmekte ve hamd-den âciz olan insana yol gösterilmektedir. Böylece insanın nasıl bir “kulluk ve tevhid ilanı”nda bulunup samimiyet göstermesi gerektiği kendisine öğretilmektedir.

Fâtiha sûresinin bu âyetinde çok önemli bir kulluk örneği ifadesi yer almakta ve şahsiyet tanımlı yapan bir mesaj içermektedir.

1. Kulluk Sadece Yüce Allah'a Yapılmalıdır

“Sadece Sana kulluk ederiz.” âyetteki “*ıyyâke*” ifadesi “sana, sadece sana”, “*na'büdü*” fiili ise “ibadet etmek, kulluk yapmak” demektir.

Bu cümle, yaratılışın gayesini belirleyen âyetlerden olan, “*Ben cinleri ve insanları sadece Bana kulluk etsinler diye yarattım*” (Zâriyât 51/56.) ifadesiyle anlam bütünlüğü oluşturmaktadır. Yaratılışın gayesi, Yüce Allah'a kulluk yapmak olduğu için, ilâhî planda şekillendirilen bu

husus, kulun eyleminde de kendisini göstermelidir. İlâhî plan ile kulun eyleminin buluşması gerekliliği, bu âyetlerin birlikte okunup anlaşılmasıyla ortaya çıkmaktadır.

2. Yardım da Sadece Yüce Allah'tan İstenmelidir

“Sadece Senden yardım isteriz.” âyetteki “*neste'in*” fiili “yardım istemek” demektir.

Bu cümle ise “*Ey iman edenler, sabır ve salât (namaz) ile yardım isteyin; Allah sabredenlerle beraberdir*” (Bakara 2/153, 45.) âyetiyle bütünlük oluşturmaktadır. Bu âyete “direnenek ve dik durarak yardım isteyin” (1) anlamı verilirse, yardım istemenin bir sonuç olduğu, öncesinde yapılması gereken fedakârlıklar bulunduğu anlaşılmış olur.

3. Âyetin Verdiği Mesaj

a) İlk âyetlerde hitap üçüncü tekil şahıs (o) şeklinde iken, bu âyetle sesleniş muhataba (sen) ve mütekeltime (biz) dönüştürülmektedir. Arapçada adına “iltifat sanatı” denen bu ifade tekniğine Kur'an'da sıkça yer verilmektedir. Amaç, okuyucunun veya muhatabın dikkatini canlı

tutmak, metinden ve mesajdan uzaklaşmamasını sağlamaktır.

b) Hitap, birinci ve ikinci şahıslara dönüştürülünce, bir anlamda insanın bu itirafı yapmasının şekli kendisine öğretilmiş olmaktadır. Rabb olan Allah kulunu eğitmekte, onu sahipsiz ve yolsuz bırakmamakta, Rabbine nasıl hamd edileceğini öğretirken onu inşa, yani ahlâk bakımından şekillendirmeye başlamaktadır. Doğru bir istikamet sahibi olmak için öncelikle niyetin doğru belirlenmesi gerekir. Bir insan neyi, niçin yapacağını bilerek bir işe koyulmalıdır.

c) Başka varlıkların yardım yapamayacağını bilenler, onlardan yardım istemez ve o varlıklara kulluk yapmazlar. “Yardım edenin gerçekte sadece Allah olduğunu bilenler, sadece O'ndan yardım isterler. Duanın kiblesini Allah'tan başkasına çevirmek, o yöne kulluk etmek demektir. İbadet, Allah'ın razı olduğunu yapmak, ubudiyyet ise Allah'ın yaptığından razı (memnun) olmaktır.” (2)

d) Din, gönülden inanmayı ve inanılan değerler uğruna fedakârlık yapmayı gerektiren bir kurumdur. Bu haliyle düşünüldüğünde, dindar insanın boş

durmaya zamanı olmadığı anlaşılır. Böylece hak etmeden istemenin de karşılık bulmayacağını farkına varılmış olunur.

e) Fâtiha'nın bu âyeti, dua etmeden önce fedakârlığın zorunlu olduğunu gösterir. Tıpkı Fâtır 35/10'da belirtilen gibi, güzel sözler Allah'a yükselir; ancak onları Allah'a yükselten şey ise sâlih ameldir. İşte Fâtiha 5'teki ilk cümle sâlih ameli, ikincisi ise dua ve isteği karşılamaktadır.

f) Müslümanlar dua yaparlarken ellerini semaya kaldırır ve öyle istekte bulunurlar. Elleri kaldırmamanın elbette sebepleri vardır. Öncelikle maksat, yüce bir makamdan istekte bulunulduğunu anlamaktır. Daha aşağıdaki birinin makamca yukarıda bulunandan istekte bulunması bir anlamda aciziyetin de itirafıdır.

g) Kanaatimizce duada elleri kaldırmanın bir başka anlamı da şudur: Eller, yapması gereken her şeyi öncelikle yapmış olmalıdır. Daha sonra dua ve niyazda bulunmalıdır. Görevini yapan ellerle Yüce Allah'a yalvarmak gerekir. Fedakârlık yapmayan elleri semaya kaldırmanın bir anlamı olmasa gerektir. Yüzümüzü görevini yapan ellere çevirmek ve elleri de Yüce Allah'a açmak, duanın mantığını ortaya koymada çok anlamlıdır. Yüzümüz kızarmadan bakabileceğimiz ellerimiz, ellerimize yönlendireceğimiz yüzümüz ve bu ikisiyle birlikte Yüce Allah'a çevireceğimiz benliğimiz olmalıdır. Eğer “dualarımız niçin kabul edilmiyor?” diye sorarsak, sebebini görevimizi gereği gibi yapmamada arayabiliriz.

h) “(Ey Rabbimiz!) Yalnız Sana kulluk ederiz ve yalnız Senden yardım isteriz” âyeti, “ben adına, tek kişi için veya ferde yönelik” değil, “biz adına, hepimiz için, toplum menfaatine yönelik” isteklerde bulunmayı öğretmektedir. Bu âyet, Müslümanlara sadece kendileri için değil, başkalarıyla beraber ve onların da hayrına yaşamayı öğretmeyi amaçlamaktadır.

i) Âyetteki “biz” ifadesinde maksat elbette insanlardır. Ancak mesajı evrensele taşırsak canlı-cansız bütün yaratıkların Allah'a kul olduklarını lisan-ı hâllerıyla ilan ettiklerini söyleyebiliriz. İradeli-iradesiz bütün Müslümanlar Allah'a kul olduklarını bu ifadeyle ortaya koymaktadırlar. Âyetin böyle de bir anlam açılımı içerdiğini söylemek hatalı değildir.

Müslümanın Kimliği Nasıl Olmalıdır?

Fâtiha sûresinin 5. âyeti, aslında bir Müslüman portresi çizmekte, Müslümanın kafa karışıklığına sahip olamayacağını bildirmektedir. Müslüman, neye, niçin inandığını, kim için ve ne uğruna yaşaması gerektiğini, kimden ve neyin karşılığında yardım talebinde bulunacağını bilmelidir. Ayrıca istenen şekilde bir duruş ortaya koymanın asgari gereklerinin nelerden oluştuğunun da farkında olmalıdır.

Müslüman, Ra'd 13/14'te de ifade edildiği gibi, Allah'tan başkasından yardım istemenin, aslında boşa kürek çekmekten başka bir şey olmadığını anlayan insandır. Müslüman, günlük namazlarının her rekâtında tekrarladığı bu “emre âmâde oluş” ilânını, anlamını bilmeden, sadece bir lafız seslendirme-

sinden ibaret saymayan kişidir. Müslüman, verdiği tevhid sözünün arkasında gereği gibi duran ve davranışlarıyla bu itirafının sahibi olduğunu gösteren, sözünün eri adamdır.

Müslüman, namazlarındaki bu cümleyi dün için, dün temizlemek, dünkü hatayı silmek için söylemekle yetinemez. Dahası, -belki de bu esnada yapacağı yeni hataların planını yapan- insan olamaz. Müslüman, namazındaki bu esas duruşu ve gönülden gelip diline döktüğü tevhid ilânını, yaşadığı âni ve geleceği bilinçli yaşama kararlılığını gösteren insandır. Müslüman, bu âyeti söyleyerek, aslında “ya Rabbi, beni yaratma gereğinin farkındayım, buradayım ve emrine amadeyim” diyerek bir sonraki namazına kadar Yüce Allah'ın gazabını gerektirecek hatalar yapmama sözünü veren kişidir.

Müslüman, tevhid ilânının arkasında durarak namazlarını, öncenin muhasebesi ve yeni görev talimatlarını almanın vesilesi sayan insandır. Müslüman, tevhidi varlığın esası kabul edip, Tek olan için, O'nun adına ve O'nun rızasını kazanma duygusuyla fedakârlık yapmayı canına minnet sayan kişidir. Müslüman, elinden ve dilinden diğer Müslümanların, dolayısıyla bütün insanların, hatta canlı-cansız diğer varlıkların güven duyduğu adamdır. Müslüman, bu güvenin kaynağında Yüce Allah'ın olduğunu bilen ve bunu ilân eden mertlik ve yiğitlik abidesidir.

Müslüman, mü'min olma bilinciyle inanılması gereken değerlerin bütününe inanan, inandığı değerlere güvenen, kendisini güvende hisseden ve çevresine de güven veren yiğit insandır. Müslüman, hayatının kaynağını Yüce Allah'ta, istikametini vahiyde ve örnekliğini de Hz. Peygamber'in önderliğinde gören, bulan ve yaşayan adamdır. Hâsıl-ı kelâm, Müslüman, Kur'an'ın inşa ettiği “adam gibi adam”dır.

Dipnotlar:

1. Mustafa İslâmoğlu, Hayat Kitabı Kur'an & Gerekçeli Meal-Tefsir, s. 19.
2. İslâmoğlu, age., s. 3'te 7. not.

Tevbe ve Kabulünün Şartları

Akın KARADENİZ
TÜDEF (Tüm Din Eğitimcileri Federasyonu)
Genel Başkanı

Tevbe, günah işlemeyi kolaylaştırmak veya günaha kapı aralamak için değil, tam aksine işlenmekte olunan günahlara son vermek içindir. Tevbe, kulunun günah batağından kurtulması için Allah'ın ona uzattığı rahmet elidir. İşlediği günah veya yaptığı kötülük ne olursa olsun, kul, Allah'ın kendisine uzattığı bu rahmet eline tutunmalıdır.

Kelime anlamı itibarıyla "dönmek, vazgeçmek, yönelmek" gibi anlamlara gelen 'tevbe'; kişinin yaptığı hatalardan, kötülüklerden ve işlediği günahlardan dolayı pişmanlık duyarak onları terk edip Allah'a yönelmesi ve bağışlanmasını dilemesidir.

Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden biri de; Allah'ın kulunun tevbesini kabul etmesi, onu bağışlaması ve tevbeleri çok çok kabul eden anlamına gelen **Tevvâb**'tır. Ayrıca Allah **"Şüphesiz Allah çok tevbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever."** (1) buyurarak da kullarını tevbe etmeye teşvik eder. Hz. Peygamber de bir hadis-i şeriflerinde **"Nefsim kudret elinde olan Zât'a yemin ederim ki, eğer siz hiç günah işlemesiniz, Allah sizi toptan helak eder; günah işleyen, arkadan da istiğfarenden bir kavim yaratır ve onlara mağfiret ederdi."** (2) buyurmuştur. Bu hadisten de anlaşılacağı üzere, insan, günah işleme özelliğinde yaratılmış bir varlıktır. İşte tevbe mekanizması, burada devreye girip insanın zulüm ve günah üzere yaşamasına son vererek, kurtulmasına ve kendisini düzeltmesine imkân ve fırsat verir.

Cenab-ı Allah'ın kullarına sunduğu tevbe imkânı, kulun, işlediği günaha teslim olmaktan ve günahlarının psikolojik ağırlıklarından kurtulmasına vesile olması bakımından büyük bir nimettir. Eğer tevbe etme imkânı olmasaydı kişi günahlarının esiri olurdu.

Tevbe kulu günahların esaretinden kurtararak **"Ey müminler! Hepiniz toptan Allah'a tevbe ediniz ki, felahla eresiniz."** (3) âyetinin de belirttiği gibi kişiyi manevi özgürlüğe ve ferahlığa kavuşturan önemli bir mekanizmadır. Kul, şirk ve küfür de dâhil, işlediği her türlü günahattan dolayı pişmanlık duyarak Allah'a tevbe edebilir. Günahlarda aşırıya giden bir kişinin 'artık affedilmem' düşüncesi ile ümitsizliğe kapılması ve günahlarda devam etmesi durumu şeytana teslim olmaktan ve şeytanın ekmeğine yağ

sürmekten başka bir şey değildir. Yüce Allah Kur'an'da **"Ey çok günah işleyerek kendi nefislerine kötülük etmede aşırıya giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Allah dilerse bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir."** (4) buyurmaktadır. Burada şu hususa dikkat edilmelidir: 'Allah çok merhametlidir, nasıl olsa tevbe ederek kendimi affettiririm' gibi bir düşünceyle hareket edip günahlara yönelen kul kendisine verilen tevbe imkânını suiistimal etmiş olur. Nitekim Kur'an-ı Hakîm'in **"Kullarıma, benim elbette çok bağışlayıcı, çok merhametli olduğumu, azabımın da elem dolu azap olduğunu haber ver."** (5) **"O, günahı affeden, tevbe kabul eden, azabı çetin, lütfu bol olanıdır..."** (6) buyrukları da bu suiistimalleri yapanlara Allah'ın azabının da çetin olduğunu hatırlatmak içindir. Unutulmamalıdır ki tevbe, günah işlemeyi kolaylaştırmak veya günaha kapı aralamak için değil, tam aksine işlenmekte olunan günahlara son vermek içindir. Tevbe, kulunun günah batağından kurtulması için Allah'ın ona uzattığı rahmet elidir. İşlediği günah veya yaptığı

kötülük ne olursa olsun, kul, Allah'ın kendisine uzattığı bu rahmet eline tutunmalıdır.

Günahın büyüğü de küçüğü de tevbenin kapsamındadır. **"Eğer size yasaklanan (günah)ların büyüklerinden kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi güzel bir yere koyarız."** (7) âyetinden de anlıyoruz ki Kur'an günahı büyük ve küçük olarak ayırmış, adam öldürmek, faiz, zina, kumar, hırsızlık, yalan yere şahadet (iftira) gibi büyük günahlardan sakınılrsa, küçüklerin bağışlanacağını belirtmiştir.

Bozkurt'un da dediği gibi **"Kâmil bir iman ile kebairden (büyük günahlardan) sakınan ve farzlarını ifa eden her Müslüman cennete gidecektir. Allah Resulü (sav) bunu şöyle ifade etmiştir: 'Lâ ilâhe illallah diyen muhakkak cennete gidecektir.'"** (8) **Küçük günahlar tevbe-i istiğfar ile gözyaşı ile pişmanlık ile affolunur. Küçük günahlar tevbe ile ölüm döşegindeyken dahi affolunur. Ama büyük günahlar tevbe-i nasûh ister; kebair ise hem tevbe-i nasûh, hem kefarete ister."** (9)

Nasûh Tevbe

Cenâb-ı Hakk Kur'an-ı Hakîm'de

"Ey inananlar, tevbe-i nasûh ile Allah'a tevbe ediniz. Umulur ki Rabbiniz, kötülüklerinizi örtüp temizler ve sizi içinden ırmaklar akan Cennetlere yerleştirir..." (10) buyurarak biz müminlere kendisine nasûh tevbe ile tevbe etmemizi emretmektedir.

Bozkurt'un da dediği gibi **"Tevbe üç çeşittir. Birincisi, kavli tevbedir ki, dil ile yapılır. Tevbe âyetleri ve tevbe duaları ile yapılabileceği gibi; kendi dilinde de tevbe etmek mümkündür. İkincisi, hali tevbedir ki, kişi işlediği günahattan derin bir pişmanlık duyar. Bazen bu pişmanlık gözyaşlarına vesile olur. O günahattan ve o günaha sevkettiği için nefisinden ve şeytandan nefretkarane uzaklaştıran derin bir nedamet hisseder. Üçüncüsü, fiili tevbedir ki, işlenen günaha bir daha asla dönmektir. Belki tevbenin en önemli kısmı da budur. İşte hem kavlen, hem halen, hem de fiilen yapılan tevbeye, tevbe-i Nasûh denir ki, bu tevbe Allah'ın izniyle kişiyi seyyiat (günahlar) çukurundan tutup çıkarır."** (11)

Allah katında makbul tevbe nasûh tevbedir.

Allah katında kabul görülen

tevbe Kur'an'da şöyle anlatılır:

"Allah katında (makbul) tevbe, ancak cahillik yaparak günah işleyip sonra çok geçmeden tevbe edenlerin tevbesidir. İşte Allah, bunların tevbelerini kabul buyurur. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." (12) Bu âyette de belirtildiği gibi kişi gaflete düşüp günah işlediğinde günahında ısrar etmeyip pişmanlıkla hemen Allah'a yönelerek tevbe etmelidir. Tevbenin kabulü için samimiyet önemli bir şarttır. Samimiyetin göstergesi ise tevbe edilen şeyin düzeltilmesi veya tekrar edilmemesidir. Nitekim **"Her kim de işlediği zulmün arkasından tevbe edip durumunu düzeltirse kuşkusuz, Allah onun tevbesini kabul eder. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."** (13) âyeti de bu gerçeği ifade eder.

Gazalî'ye göre **"Nasûh tevbesi yapanlar, tevbe edip ölünceye kadar tevbesinde duranlardır. Bunlar geçmişteki eksiklerini tamamlar ve bir daha günaha dönmeyi hatırdan bile geçirmezler, zelle ve sürçmeler müstesna. İşte tevbede istikamet budur. Günahların sevaplarla değiştirilip**

hayırlarda müsabaka edenler bu tür tevbe sahipleridir.” (14)

➔ **Tevbe etmek için, insanın bir aracıya ihtiyacı olmadığı gibi, belirli bir zamanda ve mekânda tevbe eylemini gerçekleştirmek gibi bir zorunluluk da yoktur.**

Müminler tevbealarının kabulü için şu dört hususa son derece özen göstermelidir:

Evvela; müminler Allah’a karşı günah işlediğinin şuuruna varıp yalnız ve yalnız Allah’a yönelerek büyük bir içtenlikle O’ndan bağışlanmayı dileyip günahlarına tevbe etmelidir. Nitekim Cenâb-ı Allah da Kur’ân’da **“Rabbimizden bağışlanma dileyin, sonra da O’na tevbe edin ki sizi belirlenmiş bir süreye (ömrünüzün sonuna) kadar güzel bir şekilde yarandırırsın ve her fazilet sahibine faziletinin karşılığını versin. Eğer yüz çevirirseniz, ben sizin adınıza büyük bir günün azabından korkuyorum.”** (15) buyurmaktadır.

İkinci olarak; müminler işlediği günahı dolaylı pişmanlık duymalı, vicdanen rahatsız olmalı ve bir daha o işlediği günaha dönmeyeceğine dair kesin bir kararlılık içerisinde

olmalıdır.

Üçüncü olarak; işlenen günah kul hakkıyla alakalı ise müminler mutlaka ilgili kişiyle helalleşmelidir. Eğer hakkı yenilen kişiye ulaşamıyorsa mutlaka o kişi adına en az yenilen o kul hakkına denk gelecek bir miktar ile Allah yolunda hayır ve hasenat yapmalıdır.

Dördüncü olarak; müminler günahlarından tevbe ettikten sonra bol bol **“salih amel”** yapmalıdır. Kur’ân-ı Mübin birçok âyette bu konuya değinmiş, salih amellerin, iyiliklerin, hayır ve hasenatların günahları örtmeye ve gidermeye önemli bir vesile olacağını beyan etmiştir.

Cenâb-ı Hakk Kur’ân-ı Hakîm’de **“Onlar, Allah ile birlikte başka bir ilaha kulluk etmezler. Haksız yere Allah’ın haram kıldığı cana kıymazlar. Zina etmezler. Kim bunları yaparsa cezasını bulur. Kıyamet günü onun azabı kat kat arttırılır. Onlar orada horlanmış olarak çok uzun süreli kalacaktır. Ancak tevbe eden, inanan ve salih amel yapanlar hariç. Allah onların kötülüklerini iyiliklerle değiştirecektir. Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir. Kim tevbe eder ve salih amel yaparsa bilsin ki onun tevbesi kesinlikle Allah’a ulaşacaktır.”** (16) buyurmaktadır. Bu âyette Yüce Allah büyük günahlardan olan şirk, adam öldürme ve zina günahlarına bulaşmış olanların akıbetlerinden

bahsettikten sonra tevbe edip akabinde salih amel yapanların tevbesinin kabul olacağını beyan etmiştir.

Bilindiği üzere müslümanın kalbindeki iman soyuttur. Bu soyut imanı ayakta tutan, muhafaza eden ve güçlendiren şey ise salih ameldir. Allah’ın rızasına uygun ve Allah katında bir değeri olan her türlü amel **salih ameldir**. Salih amel ibadet alanındaki salih ameller ve muamelat alanındaki salih ameller olmak üzere iki kısımdan oluşur. İbadet, insan ile Allah arasındaki ilişkileri düzenler; namaz, oruç, zekât ve haccı kapsar. Muamelat ise insan ile insan ve insan ile toplum arasındaki ilişkileri düzenler ve ibadetler dışındaki her türlü ameli kapsar. Mesela Kur’ân’da zikredilen haramlar, aile hayatına, ekonomiye, ticarete, hukuka ve âdab-ı muaşerata dair ilke ve prensipler hep muamelatın konusudur. **“Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının, O’na yaklaşmaya vesile arayın ve O’nun yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.”** (17) âyetinde Allah, kendisine ulaşmamız ve yakınlaşmamız için vesileler aramamızı emreder. İşte inananları Allah’a yaklaştıracak bu vesileler salih amellerdir. Müslüman unutmamalıdır ki namaz kılmak, oruç tutmak bir mümini ne kadar Allah’a yaklaştıran salih amel ise; faizden, kumardan, zinadan şiddetle kaçınmak; adaletli, merhametli, doğru sözlü olmak; yardımsever, cömert, hoşgörülü, güler yüzlü ve affedici olmak da yine bir mümini o kadar Allah’a yaklaştıran salih ameldir.

Cenâb-ı Hakk Kur’ân-ı Kerîm’de **“Ey İnananlar! Alkol, kumar, dikili taşlar, fal okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçınınız ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, alkol ve kumar ile aranızda düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah’ı anmaktan ve namazdan alıkoymak istiyor. Siz hâlâ bunlardan vazgeçmeyecek misiniz? Allah’a ve peygambere itaat ediniz, kötü şeylerden sakının. Eğer gösterdiğimiz yoldan dönerseniz, biliniz ki peygamberimize düşen, açıkça tebliğ etmektir. İnanıp salih amel yapanlara, bundan böyle kötülüklerden korunup inandıkları ve salih amel yaptıkları, sonra takvâ olup inandıkları, sonra yine takvâ olup iyilik ettikleri takdirde, daha önce tattığı günahlardan dolayı bir günah yoktur. Allah, muhsinleri/iyilik**

yapanları sever.” (18) buyurmuştur.

Allahû Teâlâ Mâide Sûresinin 90. ve 91. âyetlerinde alkol, kumar gibi günahlardan ve bu günahların müminde oluşturacağı etkilerden bahsetmiş, 92. âyette ise bu bahsedilen günahlardan sakınarak Allah’a ve Resûlüne itaat edilmesini emretmiştir. Cenâb-ı Allah bütün bunları ifade ettikten sonra 93. âyette önceki âyetlerde bahsi geçen alkol, kumar gibi günahlara girmiş kullarından iman edip salih amel yaparak, iyilik yaparak takvâ olanlar için önceki günahların bağışlanacağını beyan etmiştir. Yine Kur’ân’da **“İyilikler kötülükleri giderir.”** (19) buyrulmuştur.

Bu âyetler ile Nasûh Tevbe’nin anlatıldığı Tahrîm Sûresi 8. âyeti birlikte ele aldığımızda diyebiliriz ki; samimi bir tevbeden sonra bir kulun salih amellerle, iyiliklerle, hayır ve hasenatla tevbesini teyit ve tezyin etmesi tevbesinin kabulü için önemli bir adımdır. Nitekim **“Allah sizin tevbenizi kabul etmek ister, şehvetlerine uyanlar ise büsbütün yoldan çıkmaları isterler. Allah sizden yükünüzü hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır.”** (20) âyetinde Rabbimiz insanın zayıf yaratıldığını bu nedenle yükünü hafifletmek istediğini ve bunun için de kullarının tevbealarını kabul etmek istediğini beyan etmiştir. Adeta Cenâb-ı Hakk kullarının tevbealarını kabul etmek için vesileler ve sebepler aramakta. İşte tevbealarının kabulü için bu vesileler ve sebepler salih

amellerdir.

➔ **Teşbihen diyebiliriz ki bugün bir kısım sınavlarda nasıl ki üç yanlış bir doğruyu götürmektedir, aynen öyle de samimi bir tevbeden sonra yapılan üç salih amel bir günahı götürür. Buradaki rakamlar konunun mantığının anlaşılması için teşbihen zikredilmiştir.**

Allah katında kabul görülmeyen tevbe ise Kur’ân’da şöyle anlatılır:

“Yoksa (makbul) tevbe, kötülükleri (günahları) yapıp yapıp da kendisine ölüm gelip çatınca, ‘İşte ben şimdi tevbe ettim’ diyerek ve kâfir olarak ölenlerinki değildir. Bunlar için âhirette elem dolu bir azap hazırlamışızdır.” (21) Ölüm kişiyi çepeçevre kuşattığı an artık imtihan sırrı bitmiştir. Hayatı boyunca Allah’ın emir ve yasaklarına riâyet etmemiş ve günahlar bataklığında yüzmüş olup da sağlıklı, sıhhatli iken hatalarını idrak edip tevbe ederek Allah’a yönelmemiş bir kişi şiddetli bir trafik kazasında ağır yaralandığında veya depremde ağır bir enkazın altında kaldığında veya ölümcül bir hastalığa yakalandığında veya

da yaşlanarak artık her an ölümün kendisi için vaki olacağını kuvvetli bir şekilde hissettiğinde âyetin ifadesiyle **“İşte ben şimdi tevbe ettim”** diyerek tevbe etse artık imtihan sırrı ortadan kalktığı için o tevbe Allah tarafından kabul edilmeyecektir. Evet tevbe, zamanında yapılmalıdır. Yani günah işlemeye güç yetirebilecek bir durumda iken nefse ve şeytana karşı koyarak tevbe ile Allah’a sığınmalıdır.

Elhasıl, günahlar adeta insan kalbine damlayan siyah birer mürekkep lekesi gibi damlaya damlaya zamanla insanın ruhunu ve kalbini kirleterek karartır. Tевbe ise günahlarla kirlenen kalbin ve ruhun cilasıdır. Mümin bir insanın hayatında günahlar arttıkça ve tevbe-i istiğfar ile bu günahlar temizlenmedikçe zamanla kalbi ve ruhu tamamen kararır. Şâyet müminler günahı terk eder, tevbe ve istiğfar ederse, kalbi ve ruhu bu siyahlıktan ve lekelerden temizlenir. Bundan dolayıdır ki hata ve günahla muttasıf olarak yaratılmış olan biz müminler Hz. Peygamber’in **“Ey insanlar! Allah’a tevbe edip O’ndan af dileyiniz. Zira ben ona günde yüz defa tevbe ederim.” (22) tavsiyesine uyarak **“Ey Rabbimiz, bizi Sana teslim olanlardan kıl ve bizim soyumuzdan Sana teslim olacak bir topluluk çıkar, bize ibadet yollarını göster ve tevbemizi kabul et. Şüphesiz yalnız Sensin tevbeleri kabul eden ve rahmet dağıtan!”** (23) dua âyetini sıkça okuyup bol bol Allah’a tevbe ve istiğfarda bulunmalıyız.**

Dipnotlar:

1. Bakara Sûresi; 2/222
2. Müslim, Tевbe, 9, (2748)
3. Nur Sûresi; 24/31
4. Zümer Sûresi; 39/53
5. Hicr Sûresi; 15/49,50
6. Mü’min Sûresi; 40/3
7. Nisa Sûresi; 4/31
8. Buhari, Tевhid 19, 36, 37, Tefsir, Bakara 1, Rikak, 51; Müslim, İman, 322
9. M. İlyas BOZKURT; Mukaddime, s. 369
10. Tahrîm Sûresi; 66/8
11. M. İlyas BOZKURT; Mukaddime, s.524
12. Nisa Sûresi; 4/17
13. Mâide Sûresi; 5/39
14. Gazalî, İhyâü Ulûmî’d-Din, IV, 78 (trc. Ahmed Serdaroglu), İstanbul, 1974
15. Hûd Sûresi; 11/3
16. Furkân Sûresi; 25/68-71
17. Mâide Sûresi; 5/35
18. Mâide Sûresi; 5/90-93
19. Hûd Sûresi; 11/114
20. Nisa Sûresi; 4/27,28
21. Nisa Sûresi; 4/18
22. Müslim, Zikir,42
23. Bakara Sûresi; 2/128

Bir Arınma Mevsimidir Ramazan

Prof. Dr. Mefail HIZLI
(Bursa) Uludağ Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Ankara İl Müftüsü

Bir milyarı aşkın müslümanın kutsal ayı olan Ramazan, barındırdığı pek çok özellik sebebiyle müstesna bir manevi iklimin de adıdır aynı zamanda.

Peygamber Efendimiz'in (as) buyurduğu "Eğer insanlar, Ramazan-ı Şerif'in ne olduğunu lâyıkıyla bilselerdi, senenin tamamının Ramazan olmasını arzu ederlerdi" anlamındaki mübarek sözlerini, aslında bu ay hakkında bir ipucu olarak değerlendirmeli ve Ramazan'ı daha donanımlı, daha dolu ve ruhuna uygun bir şekilde nasıl geçirebileceğimize dair hazırlıklı olmalıyız.

Onu mübarek kılan hususların başında, şüphesiz Yüce Kur'an'ın bu ayda inmeye başlaması ve oruç ibadetinin bu aya tahsis edilmesi geliyor. Üç ayların sonuncusu olan Ramazan ayı içindeki Kadir Gecesi ise "bin aydan daha hayırlıdır". Faziletlerle dolu olan Ramazan, hayırların bolca yapıldığı, yoksullara ve düşkünlere yardımların çoğaltıldığı bir ay olmasının yanında diriltici özelliğiyle yeni bir hayatın başlangıcı ve tertemiz açılmış bir sayfa gibidir adeta.

Özeleştirimizi ve kendi sorgulamamızı çoğaltmamız gereken Ramazan ayında, ibadet hayatımız büyük bir ivme kazandığı gibi bireysel anlamda gönül zenginliğimiz de artmalı, sosyal, kültürel ve ekonomik hayatın kirlettiği ruhumuzu arındırmaya çalışmalıyız. Artık son zamanlarda giderek unutulmuş "nefis muhasebesi" kavramını yeniden hatırlamalı ve gündemimize

almalıyız.

Ramazan ayının rahmet sağanından en etkili bir biçimde faydalanmalı, bulaştığımız bazı kötülükler ve yanlışlıklar varsa bunları terk etmeliyiz. Allah'a yaklaşmayı çoğaltacağımız bu arınma ikliminde, işlediğimiz salih amellerle iyi bir insan ve iyi bir müslüman olabilmek için çabalarımızı artırmalı; günahlardan sıyrılmak, geçmişte işlediğimiz günahların ağır yükünden kurtulmak, ruhumuzu İslâm'ın güzellikleriyle süsleyebilmek, İslâm ahlâkını hayatımıza yansıtmak ve ruhumuzu arındırmak için bu fırsat ayından azami derece yararlanmalıyız. Tam bir rahmet ayı olan Ramazan'ın müslümanlar için ciddi bir arınma imkânı sunduğunu unutmamalıyız.

Bilindiği gibi, ibadetlerin asıl amacı, kişiyi Allah'a karşı tam bir teslimiyet içinde iyi insan ve iyi müslüman yapmaktır. İnsanın "kâmil" olmasına en büyük engel "nefs-i emmare"sidir. Hadis-i şeriflerden de anlaşıldığı kadarıyla, bu nefis-i emmare, insan ile Allah arasındaki en büyük engeldir. Tabii ki bu, engellerden sadece birisidir, ama en önemlisidir. Bunun dışında şeytanlar, kötü arkadaşlar, dünyanın albenisi, makam-mevki, şan-şöhret vb. şeyler de, insanın ruhi bakımdan tezkiyesini engelleyen hususlar arasındadır.

Allah'a ulaşmamızda en büyük engel olan nefis-i emmareyi, aslında kendi ellerimizle ve irademizle büyütüyoruz maalesef. Onun en büyük gıdası yemek, içmek ve cinsel arzulardır.

Nefs-i emmaremizle yaşıyoruz, hem de yirmi dört saat, yani günün her anı... Hatta ölünceye kadar onunla beraberliğimiz sürecektir. İşte, bizim de en büyük mücadelemiz nefis-i emmare ile yaptığımızdır. Onu terbiye ve tezkiye etmek bizim en büyük cihadımızdır. Bu çabayı en yoğun bir şekilde yaşayacağımız zaman dilimi de Ramazan-ı Şerif'tir.

Kibirli, gururlu ve hatta bazen zalim olabilen nefis, her türlü kötülüğü bünyesinde toplamıştır. Hz. Yusuf (as) bile "Doğrusu ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü Rabbimin merhamet edip korudukları hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevkeder" (Yusuf Sûresi; 12/53) buyuruyorsa, durumumuzun vehameti daha net ortaya çıkmaktadır.

Nefsimizin sürekli olumsuz baskısı altında olduğumuzu unutmamalıyız. İnsanın yapısında var olan kötülük eğilimlerini terbiye edip takvaya ulaşabilmek için nefis tezkiyesi ve kalp tasfiyesi zorunludur. Bu tezkiye ve tasfiyenin en büyük ilacı açıklık ve susuzluktur: bundan dolayı da

nefsimizin terbiye ve tezkiyesi için oruç farz kılınmıştır.

Nefsini kötülüklerden, dinin çirkin saydığı fuhşiyattan, her türlü isyan ve gınahtan arındırıp temizleyen yani tezkiye eden kişi kurtuluşa ve mutluluğa erecektir. "Muhakkak ki nefsinin tezkiye eden (kötülüklerden arındıran) kurtuluşa ermiş, onu fenalıklara gömen de ziyan etmiştir." (eş-Şems Sûresi; 91/9-10) ayeti, nefsimizi günahlardan arındırabildiğimiz ölçüde kurtuluşa ereceğimizi açıkça ifade ediyor. Dolayısıyla nefislerimizi "tezkiye" etmek durumundayız.

Onu aç bırakmak yani oruç tutmak bunun en kestirme ve sağlam yoludur. Dilin, kalbin, zihnin ve öteki organların denetim altına alınmasında en etkili yöntem, açıklık, susuzluk ve cinsel arzuları sınırlamaktır. Nefsini aklına ve ruhuna boyun eğdirebilen kişi olgundur (kâmilidir). Nefsin aşırılıklarına gem vurabilme konusunda oruç ibadeti son derece tesirlidir. Oruç, iradeyi güçlendirir, ruhu arındırır ve ümitleri canlı tutar.

Nefs-i şirk, günah, nifak, cehalet, riya, kibir, gurur gibi kötü duygulardan arındırma ve ona takvayı öğretmeyi tezkiye olarak açıklayabiliriz. Kısacası, arınma çabasıdır tezkiye... Arzu, tutku, hırs, şehvet, öfke, korku ve ihtiyaçlarıyla insan nefsi terbiye ve tezkiyeye muhtaç.

Peygamber Efendimiz, ashâbıyla birlikte son derece zorlu geçen Tebükk Gazvesi'nden dönüyordu. Bir ara ashâbına dönerek şöyle buyurdu: "Şimdi küçük cihaddan büyük cihada dönüyoruz."

İç ve dış pek çok sıkıntılarla boğuşmanın dışında yaklaşık bin

kilometrelik seferden bir hayli bitkin ve perişan şekilde dönmekte olan ashâb, Peygamberimizin bu sözündeki hikmeti öğrenmek için: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hâlimiz meydanda! Bundan daha büyük cihad olur mu?" dediklerinde Sevgili Peygamberimiz: "Evet! Şimdi küçük cihaddan en büyük cihada; nefsin hevâsı (kötü istekleri) ile mücadeleye dönüyoruz!" buyurdu.

Şüphesiz, Ramazan-ı Şerif'in rahmet ortamından yararlanarak nefsinin kötü isteklerine dur diyebilen ve onu iyi bir tezkiyeye tabi tutup arındırabilen müslüman, gönül gözünün açılması fırsatını da elde edebilecektir.

Hazreti Mevlânâ, ibadetlerin en büyüğü olarak nitelediği orucu, Kur'an'ın sırrı ve insanları miraca ulaştıran Burak olarak görür. Ayrıca O'na göre oruçla, ağız bağlanırken gönül gözü de açılma imkânı bulur. Can gözünün açılması, bedenî güçleri etkisiz hale getirmekle mümkün olur. Gönül gözü kör olanları hiçbir ibadet aydınlatamaz.

Dünya hayatının yoğun meşgaleleri içinde kimi zaman nefsinin dürtülerine yenik düşen mümin, hatasını fark edip onda ısrar etmediği ve Yüce Allah'a yönelip tövbe ederek bağışlanma dilediği sürece yanlış düşmekten uzak kalacaktır.

Aslında tezkiye, nefsin isteklerini tamamen köreltmek değil, bilâkis azaltarak yani kontrol altına alarak onun beden üzerindeki hâkimiyetini kırmak ve bu suretle ruhun hükümlerine imkân tanımaktır.

Ve Ramazan ayı, tezkiye için çok uygun bir mevsim...

Kendimizi ve dünyamızı nefis-i emmarenin saptırmasından kurtarıp saygın ve olgun bir yaşama

dönüştürmenin tam da vakti.

Bu öylesine kutlu bir iklim ki...

Ramazan geldiği zaman cennet kapılarının sonuna kadar açıldığı, cehennem kapılarının kapatıldığı ve şeytanların da bağlandığı müjdesini veren Sevgili Peygamberimiz, bu ayda tutulan orucun değerini şu veciz sözleriyle taçlandırır: "Kim, faziletine inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek ramazan orucunu tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır", "Kıyamet günü olunca, Allah kullarını hesaba çeker, üzerindeki kul haklarını amellerinden karşılar; öyle ki oruç hâric hiçbir şeyi kalmaz. Allah bâki kalan hakları kendinden öder ve orucuna dokunmaz, onunla da kulumu cennete koyar."

Ramazan'ın rahmet çağrısına kulak verenler için büyük fırsatlar taşıyan bu ay, günahkârlığı hangi boyutta olursa olsun, manen ne kadar kirlendiğini düşünürse düşünsün her mümini arıtabilecek güçtedir.

Bunun için Ramazan ayının ibadet yoğunluğundan ve rahmet ortamından olabildiğince yararlanmanın yolunu aramalı, bulaştığımız birtakım kötülükler ve yanlışlıklar varsa bunları hemen terk etmeliyiz. Ramazan'da günahlarından sıyrılan kişi, böylece hayatında tertemiz bir sayfa açma imkânı elde eder ve hayatına anlam, incelik, derinlik ve zarafet katar.

Kısacası, Ramazan ayı, müminlere fazilet ve olgunluk kazandırabilecek ilâhi bir rahmet mevsimidir. Ramazan ayı ibadet yoğunluğuyla ve bir arınma iklimi olarak nefsi tezkiye etmek için en elverişli zaman dilimidir. Bazı sebeplerle değersiz hale gelmiş, riya, gösteriş ve gafletle kirlenmiş oruçların Allah katında bir değeri olmadığı gibi bunların sahipleri için de bir yük olduğunda kuşku yoktur.

Sonuç olarak bu mübarek ayda bir nefis muhasebesi yapmalı, eksikliklerimizi, hatalarımızı ve açıklarımızı bu vesile ile onarmaya ve düzeltmeye çalışmalıyız. Ramazan ayının bir rahmet ve mağfiret mevsimi olmasından yararlanarak bu ayda daha da yoğunlaşan namaz, oruç, zekât, Kur'an okuma, teravih, infak, sadaka-i fıtır gibi güzel ibadetlerden alacağımız destekle ruhumuzu arındırmaya çaba göstermeliyiz.

Mevlâmız bizleri, gerçek anlamda arınma iklimi olan bu Ramazan ayı vesilesiyle nefis tezkiyesini gerçekleştirecek kendisine daha yakın ve daha samimi kulları arasına girmeyi hak edenlerden eylesin.

Dünya - Ahiret

Prof. Dr. Mehmed Said HATİPOĞLU

Geçen asırlarda Batı dünyasında kilise sultanının kırılabilmesini, onları dünyevi işlere karıştırmamakta gören Batılı aydınlar, uzun bir mücadele sonunda laik düşünceyi hâkim kılarak kilise erkânını adeta mâbed işleriyle kısıtlı bir çerçeveye hapsedmişlerdi. İslam dünyasını son asırlarda ilmen ve maddeten sindirmiş olan Batı'nın bu üstünlüğünü laikliğin faziletine hamleden bâzı müslüman aydınlarımız, aynı metodun İslam'a da uygulanmasını, İslam dünyasının vazgeçilmez bir kurtuluş yolu olarak görmüşlerdir.

Hristiyanlık için geçerli olan bu düşüncenin İslam için kabîl-i tatbik olup olamayacağını ortaya koyacak ilmi birikime sahip olunmadığı içindir ki, özellikle Türkiye'de resmî mahfiller, çözümü, Batı'yı aynen taklid etmekte buldular.

Günümüz müslüman aydınlarının, kendi kültürel kaynaklarını inceler hâle gelmeleriyle birlikte, bu mecburen bulunmuş çözümün sorgulanmasına gidilmesi kaçınılmazdı. Son yıllarda adedi çoğalan İslami yayınların muhteva açısından da yoğunluk kazanması şartıyla, bu sorgulamanın doğru yolu bulduracağı şübhesizdir. Bu noktada öncelikle İslam'ın temel kavramları üzerinde bir fikir birliği sağlanması lüzumu kaçınılmaz görünmektedir.

İşte bu düşünceden hareketle, bu yazımızda, Batı dünyasında olduğu gibi bizde de, İslam'ı dünyadan ayırmak, onu sadece Allah'la olan ilişkiye hasretmek meselesi üzerinde Kur'an çerçeveli bir sohbetle bulunmayı arzuladık.

Kur'an-ı Kerim'i dikkatlice okuyan-

lar görüyorlar ki, Allah insanlara iki hayat vermiştir: Birincisi 'el- hayat'üdü dünya' denilen 'en yakın hayat'tır. İnsanoğlunun ilk yaşadığı hayat. Bilindiği üzere, Arabca 'hayatün' kelimesi, dişil (müennes, feminin) olduğu için, sıfatı da 'en yakın, en aşağı' anlamında olan 'edna' kelimesinin dişili 'dünya' şeklini almıştır. 'el- hayat'üdü dünya'dan mak-sad, insanoğlunun ölümden önce yaşadığı hayattır; iki hayatın ilkidir. İkincisi ise, 'el-hayatü'l ahiratü' daha sonraki, en son hayattır; ölümden sonraki hayat.

Kur'an-ı Kerim'de pek çok yerde geçen bu iki mühim tâbir, kısaltılarak da kullanılmış, 'hayat' ismi kaldırılarak, dünya ve ahiret sıfatları isim hâline getirilmiştir. 'Dünya' dendiğinde birinci hayat, 'ahiret' denince de ikinci hayat anlaşılmak gerekir.

Pek çok Mekke putperestinin ve benzerlerinin karşı çıktıkları Kur'ani temellerden birisi, ikinci hayattır. Bu adamlara göre, görüp görülecek olan, 'dünyevi hayattır; başka bir hayat yoktur. (1)

Kur'an'a göre bu iki hayattan birinci muvakkat, ikincisi ebedîdir. Ebedi

ahiret hayatı, muvakkat olan dünya hayatında şekillenip kazanılacaktır. Dünyada yaşarken elde edilmemiş bir değeri ahirette kazanmak mümkün değildir. Kur'an-ı Kerim bu noktaya son derece ağırlık vermektedir:

"(Dünya hayatında) kendiniz için ne gibi hayır işlediyseniz (ahirette) Allah katında onun karşılığını bulacaksınız." (2)

"İnsanın (ahirette) bulacağı şey (dünyadayken) elde ettiği şeydir." (3)

"Kimin (dünyada) terazisi ağır basarsa (ahirette) memnun olacağı bir hayata kavuşacaktır. Kiminki hafif kalırsa..." (4)

"(Ahirette, dünyadayken) yapmış olduklarınızın dışında bir şeyle karşılık göreceksiniz." (5)

"Kim bu dünyada (müsbet işler yapmamış) kör ise, ahirette de kör olacaktır (eli boş kalacaktır)." (6)

"Erkek olsun, kadın olsun; kim mümin olarak (bu dünyada) salih amel işlerse, (ahirette) cennete girecekler onlardır." (7)

İslam'ın dünya hayatına verdiği

mekin delili olarak yeterli olan bu ayetlerde ve benzerlerinde, Cenab-ı Hak, insanların bu dünya devresinde kendisine kul olmaya yaraşır bir hayat sürmelerini; hayırlı, doğru, faydalı, güzel, müsbet işler vücuda getirmelerini istemektedir. Bu işlerin vasfı konusunda Kur'an'da hiç bir tasnife gidilmiş olmadığı gibi, hayırlı işler şunlardır, şerli işler şunlardır, şeklinde hiç bir liste de verilmiş değildir. Dolayısıyla, misalleri Kur'an-ı Kerim'de verilmiş olanların dışında kalan her türlü müsbet işin yerine getirilmesini, her türlü çirkinlikten uzak bulunulmasını İslam'ın, Kur'an'ın emrettiği bir vazife saymak, kaçınılmazdır. Pek çok müslüman, beş vakit namazını **"Ey Rabbimiz! Bize dünyada güzellik, ahirette güzellik ver"** (8) duasıyla bitirir.

'Güzellik'in sayıya gelmezliğini takdir eden bir kimse, bu Kur'ani değer in kıyamete kadar geçerli olduğunu söylemekte haksız mıdır?

Kadın erkek herkesten istenen 'salih amel'in dünya durdukça çeşitlendiğini, çoğaldığını bilenler, salih amel işlendiği müddetçe Kur'an'ın gündemde olduğunu söyleyemezler mi?

Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetinde (9) insanların yaratılış sebebi konusunda ahsen-i amel sahibini, 'en güzel iş' yapan insanı vücuda getirme hedefine işarette bulunulur; hayırlı işlerde yarışılması emredilir. Fakat 'en güzel amel'i kısıtlayıcı hiçbir beyana yer verilmiş değildir. Dolayısıyla, Kur'an'ın bu emrini, vahiy devrinde hiç bilinmeyen şekilleriyle bu gün yerine getirenler, Kur'an'ın tatbikçileri sayılırsa hatamı edilmiş olur?

Yine Kur'an-ı Kerim'de mesela iman edenlere verilen emirlerden birisi, Allah'ın verdiği rızıkların 'tayyib' olanlarının yenmesidir. (10) Şimdi 'tayyib' yiyeceği, Hz. Peygamber devrinin yiyeceklerine hasretmenin mantığı olabilir mi? Dolayısıyla, risalet devrinde hiç bilinmeyen helal rızıklardan faydalanan günümüz insanı Kur'an emrini uyguluyor değildir?

Mesela yine Kur'an-ı Kerim'de bütün müminlere hitaben 'doğru söz' söylemeleri emredilmektedir. (11) Doğru söze bugün camiden ziyade dışarıda ihtiyaç vardır. Fakat istikamet üzere olmayı siyasetlerine uygun görmeyen devletlülerin bu nevi ayetlerle barışık olmaları tabiatıyla beklenemez.

Yine Kur'an-ı Kerim, bütün insanlara hitaben: **"Kendinizin, ana-babanızın, yakınlarınızın aleyhine bile olsa, ister zengin, ister fakir, herkes hakkında**

"Allah'ın sana verdikleri içinde Âhiret yurdunu ara; ama dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana iyilik ettiği gibi, sen de iyilik et. Yeryüzünde bozgunculuğu arzula-ma. Şüphesiz ki Allah, bozguncuları sevmez." Kasas Sûresi; 28/77

adaletle hüküm verin; doğru şahidlikte bulunun..." diyor. (12) Bu ayet, herhâlde, sadece cami cemaati için nazil olmuş değildir.

Farz-ı muhal bir devlet düşünün ki, milletin vekilleri sıfatını taşıyanlar, önce halkının refahını yükseltmeyi vazife bilecekken, bunu bırakıp kendi gayr-i adil maaşlarını yoluna sokmayı düşünsünler ve bu hareketlerine en yüksek mevkiden alkış alsınlar! Elbette bunlar için bu nevi ayetler ayak bağı olacak ve laiklik gereği, bu nevi ayetlerin tez elden camie hapsedilmeleri gerekecektir.

Burada kısaca söylemek istediğim husus, Kur'an ve Sünnet'te ismen zikredilmemiş olsa bile, müsbet vasıf taşıyan her fiilin Kur'ani, İslami olduğu; menfi değerde olanların da Kur'an dışı, İslam dışı sayılacağıdır. Bu bakımdan, dünya hayatında İslam dairesi dışında kalabilecek hiç bir hâdisenin olmadığını söylemekte hiç bir yanlışlık yoktur. Bütün mesele hayırlı olanla olmayana, güzel ile çirkinle, doğru ile eğriyi... ayırdedip uygulayacak bir müslüman toplumun vücuda getirilmesinde yatmaktadır ki, bundaki başarı nisbeti, o toplumun müslümanlık seviyesinin göstergesi olacaktır.

Bu seviyenin tutturulabilmesinde, toplum ferdlerinin birbirlerine karşı denetim ve uyarı vazifelerini, kudretleri ve ehliyetleri nisbetinde yerine getirmeleri gerektiği unutulmamalıdır. (13) Bugün, hayırlı bir toplumun inşasında en büyük katkı sahibi olarak gördüğümüz kurumların başında, basın ve televizyonun geldiğini düşünüyoruz. Bu iş sahasının İslam dışında mütâlaa edilmesine imkan varmıdır? Yoktur, zira Kur'an

ve Sünnet, işbu meslekleri ismen zikretmemiş olsa da, onların vazifelerini fazlasıyla dile getirmiş bulunmaktadır. Bu vazifelerin yerine getirilmesinin, uyusuk, düşük bir müslüman toplumun dirilmesinde büyük katkısı olacağına inanıyoruz.

Bugün bâzı çevrelerde müslümanlığı cami müdavipliğinden ibaret sayan bir yavanlık gözleniyor. Mârufu emreden, münkerden nehyeden bir toplumu hedef gösteren Kur'ani düşünceye taban tabana zıd olan bu görüş sahiblerinin herhâlde korktukları bir şey olmalıdır.

Müslümanlığı ibadetten ibaret görme zihniyeti, İslam siyasi tarihine sultanlığın yerleştirildiği ilk asırlara kadar inen bir maziye sahibidir ve bu ağır cürmü temizleyebilmek de bizler için o kadar kolay bir iş değildir. Gerçek müslümanlık ancak Kur'an ve Sünnet'in ruhunu anlamış nesillerin nasibi olacak ve bütün insanlık 61/Sâf, 9; 48/Feth, 28 ve 9/Tevbe, 33 ayetlerinin müjdelediği hedefe ancak o zaman ulaşabilecektir; bizler göremeyecek olsak da...

Herhâlde Allah, dinini dünyadakilere göndermiştir, ahirettekilere değil...

Dipnotlar:

1. 34/Sebe', 43; 37/Sâffât, 16; 44/Duhân, 35; 6/En'âm, 29.
2. 73/Müzzemmil, 20; 2/Bakara, 110.
3. 53/Necm, 39.
4. 101/Kâri'a, 6-9.
5. 36/Yâsin, 54.
6. 17/İsrâ', 72.
7. 40/Mü'min, 40; 16/Nahl, 97.
8. 2/Bakara, 201.
9. Mesela 68/Mulk, 2; 18/Kehf, 7; 11/Hûd, 7; 6/En'âm, 165; 5/Mâide, 48.
10. 2/Bakara, 168, 172.
11. 33/Ahzâb, 70.
12. 4/Nisâ, 135.
13. 3/Âl-i İmrân, 104, 110.

Kurucu Değer Olarak Din

Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Kelam Ana Bilim Dalı Başkanı

İnsan doğasından kopuk bir 'din kriteri' yaratarak bütün kültürleri tek tipleştirmeye çalışmak ve farklı kültürlerle aynı elbiseyi biçmek, yaratılması hedeflenen İslâm medeniyetini kısırlaştırır. Bir medeniyetin gücü ve kudreti, beslendiği kültürlerin gücüne ve kudretine bağlıdır. Kültür çeşitliliğini öldürmek, İslâm medeniyeti havzasına su taşıyan farklı kültür ırmaklarını kurutmaktan öte bir anlam taşımaz.

Dinin bireyin veya toplumun hayatında kurucu bir unsur olarak yer alması gerektiği, marjinal kalmış bir-iki düşünce akımı hariç, düşünce tarihinin üzerinde uzlaştığı ender hususlardan biridir. İlahi dinleri kabul etmeyen A. Comte gibi pozitivist düşünürler bile, insanlık dini, doğal din, vs. adıyla toplumsal yapının kurucu unsuru olarak bir din geliştirmek durumunda kalmışlardır. Aynı şekilde, birçok düşünür, toplumsal boyutta etkinliğini reddetseler bile, bireyin yaşamına sinen ve kendini haşyet (celal) ve hayranlık (cemal) formunda dışa vuran bir duygu olarak dini, bireyin hayatının zorunlu bir parçası saymışlardır. Bu anlamda da insanın bu iki duygusunun en üst seviyede, evrendeki ince düzen tarafından duyuruluyor oluşu ve nüfuz edemediği bir gerçekliğin sürekli kendi kontrol alanının dışında bulunuşu, insanın yapısal olarak dindar bir varlık oluşunun kanıtı olarak sunulmuştur. Comte örneğinde olduğu gibi, ilahi dinlere yapılan saldırılar veya dinin toplumsal bir tezahürü olamayacağı,

sadece duygusal bir işlev görebileceği yönündeki iddialar, dinin kurucu bir unsur olarak toplumların yapılarına işlediğini söyleyen *Tarihsel-kültürel Sosyoloji, Fenomenoloji, Eleştirel Teori* gibi disiplinlerce ciddi bir şekilde eleştirilmiştir.

Dinin toplumsal gerçekliği önümüzde verili bir hakikat olarak durduğuna göre, dinin toplumu nasıl aktif hale getirdiği daha da önemlisi toplum üzerinden kendisini nasıl gerçekleştirdiği sorusu ciddi anlamda tartışmayı gerektirmektedir.

Dinler toplumlar için hem yeni değerler oluştururlar hem de var olan değerleri gözden geçirerek akıl ve sağduyuyu çizgisine çekerler. Başka bir ifadeyle adeti örfle, örfü de ma'ruf'a dönüştürürler. Böylece küllenmiş değerleri yeniden ateşler, kanı çekilen damarlara yeniden hayat verirler.

Medeniyet kuran milletlerin şu ya da bu formuyla bir dine sahip olduğunu biliyoruz. Çin, Hint gibi Doğu medeniyetleri, Yunan Roma, İslâm gibi Akdeniz havzasında kurulan medeniyetler ve mevcut haliyle Batı medeniyeti bunun örnekleridir. Zira bir milleti ortak bir amaç etrafında birleştirip harekete geçirecek bir üst doktrin yahut din olmadan, o milleti fiziki ve coğrafi yapısını aşan daha üst hedeflere ulaştıracak bir güç yoktur. Kendi dinamikleriyle evrilemeyen bir toplumu böyle bir doktrin uyarabilir ve evirebilir. Toplumun görme ve hareket etme kabiliyetindeki toplumsal felç ve tutulma durumunu aşmak için, gönderilen peygamberlerin bu insanları, 'kalkın, uyanın' nidalariyle uyandırmaya çalışmasının mantığı burada yatmaktadır. Kur'an alışlagelen toplumsal matrisin belirleyici değerlerinin dışına çıkarak tarihte bir kırılma yaratmanın imkânını göstermek üzere Ashab-ı Kehf (Yedi Uyuyanlar), Firavun'un eşi Asiye gibi örnekleri vermekte ve uyanmamakta direnenleri ölümler ve sağlırlar olarak

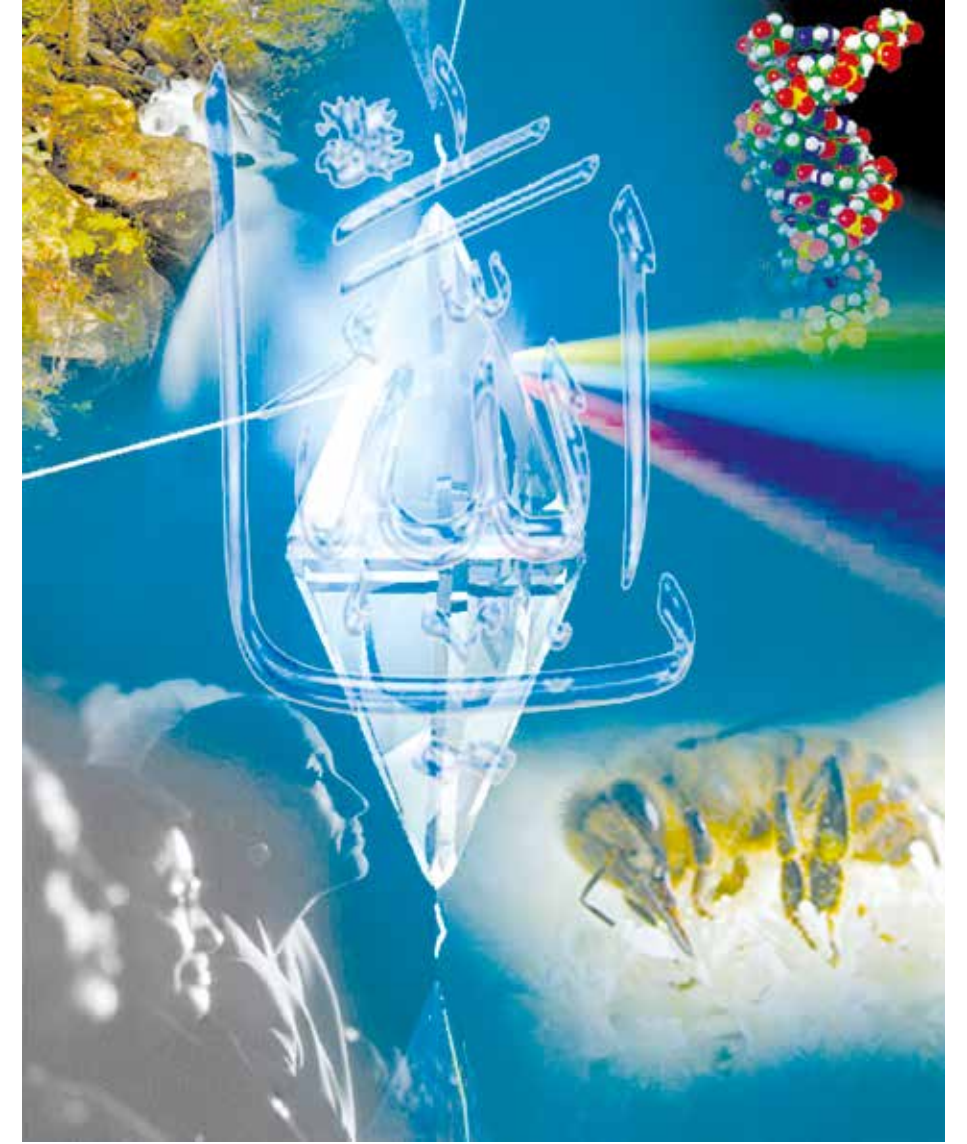
deşifre etmektedir:

"Bil ki sen ölümlere işittiremezsin, arkalarını dönüp giderken sağırlara da çağırıyor duyuramazsın." (Neml 27:80, Rum 30:52.)

Kendi kavramlarını ve bu kavramların hayat verdiği toplumsal olağan / matrisi yaratamayan bir din yahut düşünce uzun soluklu olamaz. İslâm'ın Tanrı'sının bu anlamda *el-Kayyûm* (değerlere kaynaklık eden) (Bakara 2: 255) olduğu ve gönderdiği dini de, *"ed-dînü'l kayyîm"* (değer üreten, kendi değerleriyle ayakta duracak yeterlilikte olan) (Tevbe 9: 36; Yusuf 12: 40; Rum 30:30) olarak tanımladığı unutulmamalıdır. Dinden ve değerlerden bağımsız bir yönelim, medeniyet kuramaz aksine var olanları yıkar ve insanlığa şiddet ve yıkımdan başka bir şey getirmez. Medeniyet yıkıcı olarak etiketlenen Moğol ve Germen (Barbarlar) istilaları bunun örnekleridir.

Topluma yüklenen bir misyon ve değer, onları uyandırmakta ve harekete geçirmektedir. İbn Haldun'un asabiyet dediği bu misyon üst değerlerle beslenmeden aktif hale geldiği zaman yıkıcı olmaktadır. İbn Haldun *'Unvân el-İber* adlı yedi ciltlik eserine yazdığı Mukaddime'de medeniyetlerin doğum, gelişim ve ölümlerini irdeleyen, kurucu bir unsur olarak gördüğü asabiyet'in milli, dini ve ideolojik ayaklarla mutlaka desteklenmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Yahudilerin kendilerini seçilmiş olarak görmeleri, Hristiyanların kendilerini dünyanın tuzu olarak adlandırmaları, aynı şekilde Müslümanların insanlar içinden çıkarılmış en hayırlı topluluk olduklarını söylemeleri, bütünüyle bu misyona yahut asabiyet'e dönüktür. Bu durumda din, bir toplumu sadece kuran değil, aynı zamanda öncü hale getiren kurucu unsur durumundadır.

Din, kendine has terim, kavram ve sembollerle o toplumun düşüncesini yahut zihnini yapılandırır. Bu yapılandırma tarihte diyakron (tarihin akışının farklı bir mecraya taşınıp, farklı dinamiklerle ilerlemesi) denilen kırılmalara sebep olur.

Ulu'l-Azm denilen peygamberleri diğerlerinden ayıran özellik, böyle bir kırılmayı gerçekleştirmelerinde yatmaktadır. Bu kırılma içinde din, kişiler ve varlıklar için tamamen yeni anlamlar yaratır ve bu anlamlara bir yaşam alanı açılmasını bağlarından bekler. Bu anlam yüklemesiyle güçlü olan zayıfa, zayıf olan güçlüye dönüştürülür. Bu tersine çevirme olayı ne kadar geniş bir taban bulursa, bu değişirici ve dönüştürücü değerler de o kadar beslenir ve geleneksel değer yargılarında bir kırılmaya götürür. Bunu örneklemek gerekirse: Bütün toplum fertlerinin aynı davranışları sergiledikleri bir bağlam içinde haklı-haksız, zalim-mazlum kavramları arasındaki çizgi o kadar net değildir. Örneğin herkesin köle veya cariye sahibi olduğu bir ortamda, bunları edinmenin ahlaki temelini kimse tartışmaya açmaz ve köle ve cariye ola-

rak yaftalanan bu insanlara kötü muameleyi de bir ahlaksızlık ve zulüm olarak adlandırmaz. Ancak bir din, yaygınlaştırılmak suretiyle normal bir olaymış gibi sunulan bu davranış tarzına, tarihin standartlaştırılmış bu kesitine müdahale eder ve bunlara kötü muameleyi ahlaksızlık ve zulüm olarak nitelendirir; bu toplumda o ana kadar bulunmayan kavramlar iş görmeye başlar. Artık bu toplum zalimler ve mazlumlardan oluşan bir topluma dönüşür; mücadele de bu iki kesimin mücadelesine. Bu niteliksel bir değişim ve dönüşümdür ve bu dönüşüm, insanlar arasındaki ilişkinin hem normatif hem de ahlaki niteliğinde değişiklikleri yaratır. Bu mücadele içinde din, peygamberleri aracılığıyla yeni terimler, kavramlar ve semboller kısaca dinsel bir retorik yaratır ve kendilerine has mücadele zeminini bu retorik üzerinde yükseltir. Böyle-

ce felsefenin metafiziksel önermeleri, peygamberlerin elinde hayat bulur ve tarihte yer tutan bir olaya dönüşür.

Bir toplumun kendini geliştirerek geleceğe taşıması da dinle doğrudan alakalıdır. Dinlerin bir toplumu alıp ileriye taşımasını mümkün kılan en temel ilke, dini değerlerin geleneğin bir parçası haline indirgenmesinden şiddetle kaçınmaktır. Aksine din, geleneği ve yerel örfü, bu yerelliklerinden kurtaran ve onları evrensel insani standartlara çeken bir motif olarak düşünülmelidir. Akılda tutulması gereken husus, dinlerin geleneği muhafaza etmedikleri, aksine onu revize ettikleri ve yeni değerler koymak suretiyle modernleştirici ve dönüştürücü bir özellik sergiledikleridir. Zira indikleri toplumun değerlerini muhafaza edecek idiyeler, yeni bir din göndermenin ne anlamı olurdu? Aynı soru, dinin işlevini tespit bağlamında, içinde yaşadığımız çağdaş toplum için de geçerlidir.

Dinlerin yerel kültürler ve gele-

neklerle ilişkisini kurarken, dini var olan kültürel kodlara ve geleneklere bütünüyle karşı duran, var olan her şeyi karşısına alan bir müdahale olarak da görmemek gerekir. Hristiyanlığın farklı kültür ve geleneklerle ilişki biçimi bu şekilde tezahür etmiştir. Karşılaştığı kültürleri bütünüyle karşısına almış, onlardaki insani/ahlaki/ mantıki unsurları yok saymış ve kendi öğretisini dayatmıştır.

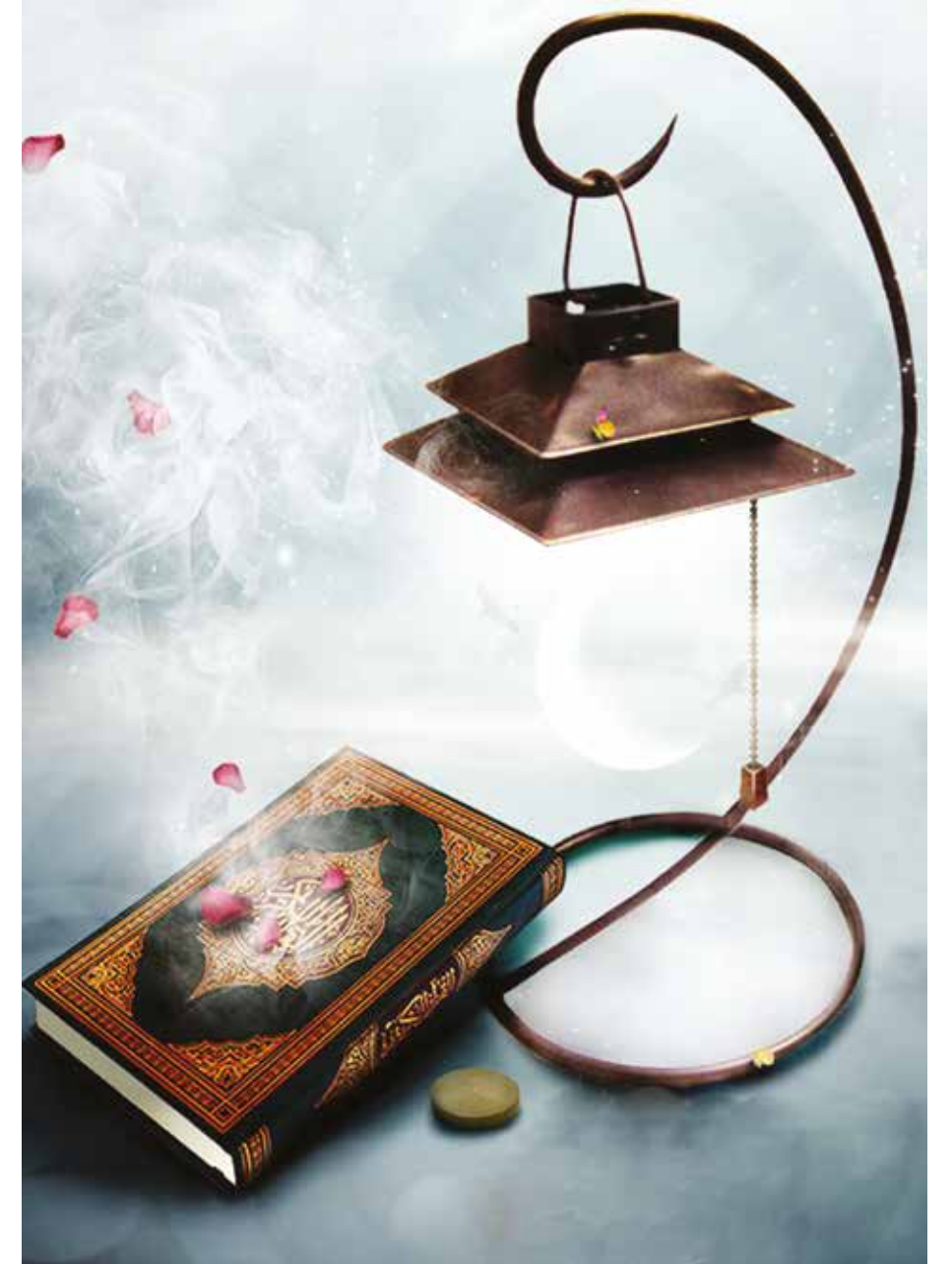
İslâm'ın farklı kültürlerle karşılaşma mantığı ise, insan doğasına ve evrensel ahlak yasasına uygun olanları kabul etmek ve saygı göstermek, bunlara aykırı olanları aşama aşama değiştirmek ve yaratılan uygun zemine yine bir süreç içinde kendi değerlerini önermek şeklinde tezahür etmiştir. Bu bağlamda hurafe denilerek dinle karşı karşıya getirilen farklı kültürel pratikler, insan fitratına ve evrensel ahlak yasalarına aykırı olmadığı sürece toplumsal hafızanın bir ürünü olarak ve diğer topluluklardan farklılığın bir göstergesi olarak yaşa-

tılmalıdır. İnsan doğasından kopuk bir 'din kriteri' yaratarak bütün kültürleri tek tiplendirmeye çalışmak ve farklı kültürlerle aynı elbiseyi biçmek, yaratılması hedeflenen İslâm medeniyetini kısırlaştırır. Bir medeniyetin gücü ve kudreti, beslendiği kültürlerin gücüne ve kudretine bağlıdır. Kültür çeşitliliğini öldürmek, İslâm medeniyeti havzasına su taşıyan farklı kültür ırmaklarını kurutmaktan öte bir anlam taşımaz.

Kurumsal bir dini yapının parçası olmadan önce de insanın sağduyu ve fitratıyla hakikati keşfetme kudretinde olduğu kabul edilmelidir. İslâm vahiy olmadan ve peygamber gönderilmeden de insanların akıl, vicdan ve sağduyularını kullanarak hakikati keşfedebileceklerini bir ön kabul olarak insanların önüne koymaktadır (Nisa 4: 83).

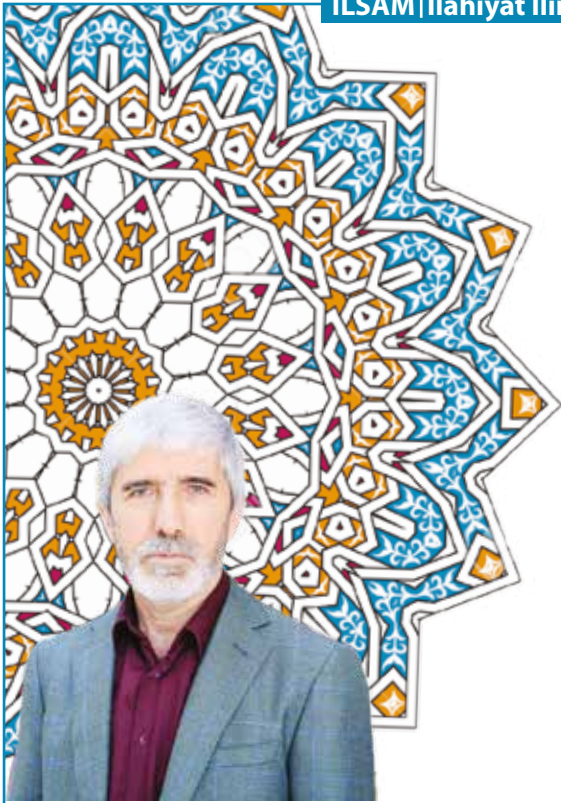
Zira insan olarak var olmak (vücûd), vicdan sahibi olmayı ve akılla hareket etmeyi beraberinde getirir. Varlık (vücud)la aynı kökten gelen vicdan ve insanın geldiği kaynağa kopmaz bir bağla (akl) bağlandığını imleyen akıl, insana doğru ve yanlış arasında ayırımı yapacak (Furkan ve basiret) bir kudret verir. Bu vicdan ve akıl ile insan, ilahi/ doğal/ evrensel değerleri keşfedebilir ve bunlar ışığında iyiye ve güzele doğru kodlanmış (hidayet) bir yaşam sürebilir. Ama insanlar arasında çıkarlar çatışmaya başlarsa akıllar ve vicdanlar atıl bırakılır ve insanların iradeleri devreye girer. Aklın ve vicdanın kabul etmeyeceği uygulamalar, varlıklarının devamını bu uygulamalara bağlayanlar tarafından toplumun standart çalışma biçimine dönüştürülür. Artık bir üst doktrin olmadan bu süreci değiştirmek imkânsız gibidir.

Etraflarındaki ulusları köleleştirerek Mısır'a götüren ve işgücü olarak kullanan sömürgeci Mısır Fırvunlarına sömürgecilerle mücadele edecek bir Musa'nın gönderilişi; köle bir ulusken Mısır'dan özgürleştirilen ama insanları katı şeriat mantığıyla zihinlerinde yeniden köleleştiren ve âlemlerin Rabbi olan'ı bir kabilenin koruyucusuna indirgeyen Yahudilere bu tekeli mantıkla mücadele edecek İsa'nın gönderilişi; tefeciliği bir yaşam tarzı haline getiren, kabile gücünü ve sülale çokluğunu her türlü hak gaspının meşrulaştırıcı aygıtı olarak görenleri, dört haram ay hariç savaşı ve zulümperestliği bir yaşam tarzı haline getiren yasadışı (ümmî) Arap toplumuna etnik ya da dinsel her türlü kabilecilğe isyanın öncüsü olarak Hz. Muhammed'in gönderilişi, vs. tamamen bu ilahi üst doktrinle bir dönüşüm yaratmanın örnekleridir.

Dolayısıyla dinlerin vahyedilmelerinin temel sebebi, toplumsal yapıyı adalet, özgürlük, haklarda eşitlik gibi temel evrensel kavramlar çerçevesinde yeniden inşa etmektir. Bu yönleriyle dinler, modernleştirici, yenileştirici ve dönüştürücüdürler. Ancak ilerleyen süreçte dinler açıklama biçimlerini, mantıklarını ve kurumsallaşmalarını, kurulu bir devlet düzeni içinde oluşturarak, vahyedilme amaçlarına aykırı olarak, devletin hegemonya kurmak için kullandığı araçlardan birine dönüşebilirler. Hristiyanlığın başına gelen felaket bunun en bariz örneğidir. Haçlı seferleri ve sömürge dönemi başta olmak üzere Batı tarihi, dinin hegemonik bir unsura nasıl indirge-

nebileceğinin örnekleriyle doludur. Bu durumda, dinlerin ilk geliş anındaki temel gayesi, yani insanlar arasında standartlaşan ve bu halleriyle idealmiş gibi gösterilen reel ilişki biçimlerine müdahale etme görevi, o dinin müminleri tarafından sürekli canlı tutulmalıdır. Müminler eleştirel bilinç, yaratıcı imgelem, ütopyik kurgular ve diyalektik düşünme biçimleriyle, yaşadıkları toplumda ilişkilerin temel insan hakları, adalet, özgürlük, güven, gibi kavramlar ışığında yapılandırılıp yapılandırılmadığını test etmelidirler. Böylece dinin modernleştirici ve yenileştirici işlevi korunmuş ve toplumun herhangi bir kurumuna indirgenmesinin yolu da kapanmış olur.

Erdemli İnsan Olmak

Prof. Dr. Mehmet Necmeddin BARDAKÇI
(Isparta) Süleyman Demirel Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Sadece namaz, oruç, zekât ve hac gibi zâhirî amellere önem verip doğruluk, samimiyet, tevâzu, sevgi ve şefkat gibi kalp amellerine önem vermeyen bir kişi erdemli olarak kabul edilmez. Çünkü ibadetleri yaptığı halde insani değerleri içselleştiremeyen bir kişi Allah katında salih amel sahibi değildir. Allah zâhirî amelleri organlara farz kıldığı gibi, bâtınî amelleri de kalplere farz kılmıştır.

Eşref-i mahlûkât olarak yaratılan insan, bütün erdemleri şahsında toplamıştır. Bu yüzden melekler huzurunda saygıyla eğilmiştir. Varlık alanına çıktığı günden beri fitrat gereği Allah Teâlâ ile irtibat kurmaya çalışan insan, kendinin farkında olan ve bu fark edişi değerlendirebilen bir özelliğe sahiptir. Vicdanın kuvveti insanın kendi benliğini bilme derecesi ile orantılıdır. İnsan, “Kendini bilen Rabbini bilir” sözünden hareketle neden ve niçin yaratıldığını bilmesi ve kendini tanıması oranında Allah’ı da bilir. Zira insan Allah’ı tanımak için bir aynadır. O’na bakan Hakk’ı görür. Ancak bu, kendini bilen biri için söz konusudur. Kendisinde birliğin bütün tecellilerinin bulunduğu küçük bir âlem olan insan, bütün yönleri ile bilinince, büyük âlemin bilinmesi daha da kolaylaşır. Zira insanın, biri hissedilen biri de hissedilen olmak üzere iki yönü

vardır. Nefsin hakikati bu iki özelliğin bir olma ve uyuma noktasıdır. İnsanın nefsiyle uyum sağlaması ve bir olma yönü kendisinde değil, kendisinin üstünde bulunan Allah’ın yüce hakikatindedir. Hakkî marifetin elde edilmesi, âlemde tecellî eden ilâhî âyetlerle nefislerdeki ilâhî âyetlerin arasını birleştirmekle mümkündür. Nitekim Kur’ân’daki; “İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz” (Fussilet, 41/53) âyetinde bilginin bu iki çeşidine işaret vardır.

Allah’ı tanımak ve O’na ibadet etmek gayesiyle yaratılan insanın manevî -psikolojik- yönünü teşkil eden ve işledikleri fonksiyonlara göre birbirlerinin yerine kullanılan ruh, kalp ve nefis kavramlarından hareketle Allah, âlem ve insan arasındaki ilişkiler, İslâm irfan düşüncesinde önemli bir yere sahiptir. Ancak bunların değeri insanı insan

yapan ve onu diğer canlılardan ayıran akıl nimetiyle ortaya çıkmaktadır. İnsana Allah’ın bağışladığı en büyük nimet olan akıl, varlığın hakikatini idrak eder. İnsanın her çeşit faaliyetinde doğruyu yanlıştan, iyiyi kötünden, güzeli çirkinden ayıran güç olan akıl, ahlâkî, siyasî ve estetik değerleri belirlemede en önemli fonksiyon olarak görülür. Kur’ân’da 750’den fazla yerde akıl ve düşünmeye yer verilmesi, İslâmiyet’in akla verdiği değeri göstermesi açısından önemlidir. Kur’ân’a göre insanın düşünmesi ve öğüt alması, ibret alması, hidayete ermesi, cahillikten kurtulması, kalbî körlükten yani basiretsizlikten uzaklaşması için en iyi yardımcı akıldır. Analiz ve sentez yapabilme gücüne sahip olan akıl dinin kendisiyle bilindiği en önemli esaslardan biridir.

Bütün din ve mistik düşüncelerde insanın ana merkezi ve hakikati olarak kabul edilen kalp, insanın id-

rak eden ve bilen, muhatap olarak alınan, cezalandırılan, korkutulan ve aranılan kısımdır. İnsanlar beden yönüyle değil, gönüllerindeki iman ya da inkârla değer kazanırlar veya kaybederler. Sûret ve şekilleri, milliyetleri ve coğrafyaları konusunda her hangi bir seçme hakkına sahip değildirler. Yüce Allah, topraktan yarattığı Hz. Âdem neslini çeşitli soy ve kabilelere ayırmış, her birini farklı bir coğrafyada yaratmıştır. Onların üstünlüğü yaratılıştan getirdikleri şekil yönüyle değil, kalp ve gönül yönüyledir. Allah’ın tecellî ettiği yer olan kalp hem imanı hem de küfrü kabul edebilecek özelliktedir. İnsan, aklını kullanarak kendi arzu ve isteğiyle iyiliği ya da kötülüğü seçer. Yaptığı bu davranışlar onun kalp aynasının görüntüsü, dışa yansımalarıdır. Cam kavanozun içindekini gösterdiği gibi, ameller de kalpte olanı yansıtır.

İyilikleri ve kötülükleri kabul etmeye elverişli olarak yaratılan kalp, kuvvetlerin tümünün merkezi ve organların en üstünüdür. Hz. Peygamber’in de vurguladığı gibi: “O, iyi olduğunda bütün beden iyi olur. Şayet bozulursa beden de bozulur.” (Buhari, İman, 39; Müslim, Müsâkât, 107). Kalp iman ve ahlâkî benimsemeyip haramlara dalarsa hastalanır. Kin, nefret, yalan, gıybet ve kıskançlık gibi kötülükler kalbi katılaştırıp paslandırır ve kalbin sonsuzluk

yolunu tıkayarak Allah’tan uzaklaştırır. Bunun sonucunda kalple dil farklılaşır. Kalple dilin uyumsuzluğu insanın kalbine ihanetidir. Bu durum Kur’ânî ifadeyle imansızlığın ve şahsiyetsizliğin belirisidir. Kalbi kötü ahlâklardan temizleyerek güzel hasletlerin yerleşmesini sağlamak insanın elindedir. Kur’ân okuyup ibadetleri zamanında yaparak ve Allah’ı zikrederek kalbi bu kötülüklerden kurtarmak gerekir. Hastalıklardan arınmış bir kalp, insanı yaratıcı ile doğrudan temas getirmenin yanı sıra, eşya ve olayların tetkikiyle varlık ve oluşun seyrini manalandırmada da en emin rehber olur.

Ancak sadece namaz, oruç, zekât ve hac gibi zâhirî amellere önem verip doğruluk, samimiyet, tevâzu, sevgi ve şefkat gibi kalp amellerine önem vermeyen bir kişi erdemli olarak kabul edilmez.

Çünkü ibadetleri yaptığı halde insani değerleri içselleştiremeyen bir kişi Allah katında salih amel sahibi değildir. Allah zâhirî amelleri organlara farz kıldığı gibi, bâtınî amelleri de kalplere farz kılmıştır. Erdemli bir insan olmak isteyen, kalp amellerine değer vererek zâhirini kalp amellerine uydurmalı, kötülüklerin

oraya yerleşmesine izin vermemelidir. İnsan kalbinde Allah’tan başkasına yer vermezse kalbini iyi yönde kullanmış olur ve en şerefli bilgi olan ilâhî hakikatlere ulaşır.

İlâhî zatın rububiyetinin ortaya çıktığı nurani bir cevher olan ruh, insanı insan yapan bir hakikattir. İnsan ruhu bilen, idrak eden, aklın onu tam olarak idrak etmekten aciz olduğu, sadece Allah’ın bildiği bir latifedir. Yaratılışı itibarıyla Allah’ı tanıyıp O’nun kendini yaratan olduğunu bilen ruh, cesetle birleşince birçok etkilere maruz kalır. Bedenden önce yaratılan ruh kendi zâtı ile kâim olduğu için, bekâ hususunda bedene muhtaç olmamakla birlikte kemâlini göstermek için bedene muhtaçtır ve organlara dağılmıştır. Ruhun bedende dolaşması, lambadan çıkan ışığın yayılıp evin köşelerini aydınlatması ve suyun ağacın damarlarında yayılması gibidir. Ruh bedende var olduğu sürece Allah o bedene hayat verir. Ancak beden canlılığı ruhla değil hayattadır. İnsan bedeniyle birleşen ruh, sâfiyetini kaybetmeye başlar. İnsan onu dünyevi kirlilerden, günahlardan arındırıp sâfileştirdiği ölçüde erdemlidir.

İnsan, hayvan ve bitkilerin var olabilmesi için gerekli olan nefis, insandaki şehvet ve gadap kuvvetlerinin toplandığı, şerrin kaynağı, kötülüğün ve kötü huyların temelidir. Nefsin bu sıfatlarına ilave ola-

arak aldatma, hile, haset ve kötü zan besleme, zayıflık, cimrilik, şehvet ve cehalet gibi vasıfları da vardır. Nefsin bütün bu sıfatları hafiflik ile aç gözlülük ve hıstan kaynaklanır. Nefsin en belirgin vasfı ise, insanı bir anlık ihtiyaç ve zevklere sevk ederek, ileriye dönük tedbirleri almaktan uzaklaştırmaktır. Bütün kötülüklerin madeni olan nefsin arzu ve vesveseleri günahların en büyüğü, ona karşı koymak ibadetin başıdır.

Nefsin insana verilme sebebi, zürriyetin devam ettirilmesi ve nesillerin sürdürülmesidir. İnsan haram ve helâli ayırt etmeksizin nefsin hükmü altına girecek olursa, hayvanlardan daha aşağı bir mertebeye iner. Nefsin kendisine hâkim olduğu insan, eşyaya renkli cam arkasından bakan kişi gibidir. Çünkü o kişi, bütün şeyleri bu cam renginde görür. Bu durum, şehvetlerin sarhoşluğu ile neticelenir. Bunun önüne geçmek için nefsi terbiye ve tezkiye konusunda, tedrici bir metot uygulanmalıdır. Çünkü emmâre, levvâme, mülhime, mutmainne, râdiye, merdiyye ve kâmile olmak üzere yedi tabakadan oluşan nefis terbiyesi beden terbiyesinden daha fazla bir çalışma ve gayret ister. Kötülüğü emredici nefis, kendi tabii sıfatlarından kurtulduğu zaman, nefis-i mutmainne olma yönüne meyleder. Bu süreçte kalpte nefis ile ruh sürekli mücadele halindedir. Kalp, bazen ruhun çağrılarının, bazen de nefsin arzularının etkisinde kalır. Nefis-i emmâreden başlayan terbiye nefis-i kâmileye ulaşmaya kadar devam eder. Nefis, tasfiye ve tezkiye edildiğinde ruh nefsin karanlık ve kötülüğe yöneltici etkisinden kurtulur. Allah'a doğru kurbiyet makamlarında yükselmeye, kalp de, ruha yönelerek ondan gelecek emir ve işaretleri beklemeye başlar.

Nefsine hâkim olamayan kişi, nefsin aşağılık arzu ve isteklerini normal karşılar. Zamanla kendisine hiçbir şeyin tesir etmediği, saplantıların esiri, kalıplaşmış bir şahsiyet oluşur. XIII. yüzyılda yaşayan İmam Bûsirî, Hz. Peygamber için yazdığı "*Kaside-i Bürde*"de nefsin isteklerini daha sonra engellerim düşüncesiyle kötülük ve günaha da-

lanları tenkit ederek, nefsi süt emen çocuğa benzetip nefsin arzu ve isteklerine bir sınır koymayı tavsiye etmektedir. Nefsin her istediğini elde ettiğinde insana tahakküm etmeye başlayacağını, bu bakımdan onu vaktinde kötülüklerden uzaklaştırmak gerektiğini öğütlemektedir:

"Nefs-i emmâre ve şehvetin imhasını günah ve kötülüklerde arama.

Çünkü yemek, aç olanın arzusunu şiddetlendirir.

Nefs, süt emen çocuk gibidir.

Eğer çocuğu sütten kesmeyip bırakırsan, delikanlı da olsa süt emmek ister.

Ama vakti gelince sütten kesersen o da artık bu alışkanlığı bırakır.

Nefsi arzu ve isteğinden geri çevir. Onu kendine hâkim kılmaktan sakın.

Zira nefsin arzu ve hevesi bir şeye hâkim olursa onu helâk eder veya yaralar."

Nefs her ne kadar günah çukurlarına dalsa da Allah'ın rahmetinden ümid kesmemelidir. İnsanın suçu ne kadar büyük olsa da Allah'ın rahmeti, affı ve ihsanı karşısında küçük kalır. Bu, müminlere Allah'ın bir lutfu ve ihsanıdır. Böyle bir anda nefsi ümitsizlikten kurtarmak için şu Kur'ânî mesajı hatırlamalıdır: **"De ki: Ey kendilerine karşı haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar."** (Zümer, 39/53)

Erdemli İnsanın Özellikleri

Erdemli insan, nefsinin kötülüklerden temizleyip ruhunu sâfileştiren ve kalbine Allah sevgisini yerleştiren bilge kişidir. Bu bilge akl-ı selîm, kalb-i selîm ve zevk-i selîm sahibidir.

Selîm kelimesi teslim olmak, itaat etmek ve tehlikelerden uzak anlamındaki "se-li-me" fiilinden türetilmiştir. Bu durumda akl-ı selîm; Allah'ın yolunu bulan ve insanı helâkten kurtaran bir akıldır. Kalb-i selîm; dünya sevgisini içine almayıp iman nuruyla dolan ve azaptan kurtaran kalptir. Zevk-i selîm ise; nefsin peşine takılmadan, şehvetin esiri olmadan akl-ı selîm ile kalb-i selîmin rehberliğinde yüce değerlerden, yaptığı ibadetlerden, sâlih amellerden zevk almaktır. Akl-ı selîm, ilim ve tefekkür; kalb-i selîm, marifet ve irfân (tasavvuf ve keşf); zevk-i selîm ise, sanat ve edebiyat alanlarında geçerlidir.

Akl-ı selîm, Yüce Allah'ın vahiyle bildirdiği hakikati yeryüzünde inşa eder. Tabiattan arşa doğru yükselen bu inşa faaliyeti, varlık, insan ve ha-

Erkek veya kadın olsun her kim mü'min olarak salih amel yaparsa, onu hoş bir hayatla yaşatırız ve onların ödülünü yaptıklarının en güzeli ile veririz.

Nahl Sûresi; 16/97

yatın mahiyetini anlamakla ilgilidir. Akl-ı selîm, bir taraftan "mananın", varlık ve hayattaki malzemelerini temin ederken diğer taraftan tecrit marifetiyle ruhun keşfettiği manalara en üst seviyede ulaşmak için çabalar. Ruhun keşfettiği manalar ancak akl-ı selîm ile hayata tatbik edilir. Çünkü akıl, yeryüzündeki Allah'ın işaretlerinden yola çıkarak tevhide ulaşır. Nitekim Allah Resûlü Medine'de bazı gecelerde gökyüzüne bakarak şu ayetleri okumuş ve "Bu ayetleri okuyup da üzerinde düşünmeyen kimseye yazıklar olsun" (Buhârî, Teheccüd, 6) buyurmuştur: **"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün birbiri ardınca gelişinde ve uzağıp kısılmasında, bunu anlayacak akıl sahipleri için Allah'ın kudretini ve azametini gösteren deliller vardır. Onlar, ayakta, otururken ve yanları üzerine yatıp uzanırken Allah'ı anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında tefekkür ederler ve şöyle derler: 'Rabbimiz! Sen şu evreni elbette boşuna yaratmadın, Sen yücelerden yücesin. Bizi cehennem azabından koru!'"** (Âli İmrân, 3/190-191)

Kalb-i selîm, mananın suret ihtiyacı duymadan doğacağı veya tecellî edeceği kâinattaki tek mekândır. Bu sebeple kalp, temiz tutulmalı, kirlenirse temizlenmelidir. Yüce Allah namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibadetleri kalbî amellere yükselmek için farz kılmıştır. Zira Allah, **"O gün ne mal ne de evlat fayda verir. O**

gün kurtulacak olan, kalb-i selîm ile gelendir." (Şuara, 26/88-89) ayetinde vurguladığı gibi, kulundan selîm bir kalp dışında bir şey istememektedir. Hz. Peygamber (sav) de: **"Allah sizin bedenlerinize ve mallarınıza bakmaz. Fakat O, sadece sizin kalplerinize ve niyetlerinize değer verir."** (Müslim, Birr, 34; İbn Mâce, Zühd, 9.) buyurmuştur. Bağdatlı Rûhî bir gazelinde, kıyamet günü insandan altın ve gümüş istenmediğini, sadece kalb-i selîm istendiğini şiir diliyle şöyle ifade etmiştir:

"Sanma ey Hâce ki senden zer ü sîm isterler

Yevme lâ yenfeu'da kalb-i selîm isterler."

Selîm bir akıl ile selîm bir kalbin birlikteliğinden zevk-i selîm doğar. İslam Medeniyetinde sanatın kaynağı olan zevk-i selîm, kalb-i selîmin güzele yönelişinde "hususilik" kazanıp keşfedilen mananın sanatkârane tatbikidir. Bunların birleşiminden ideal insan tipinin yani insan-ı kâmilin engin bilgeliği, erdemi, basireti, feraseti ve insana hizmet şevkinin dayandığı görev şuuru ortaya çıkar. Selîm bir akıl, kalp ve zevk sahibi olan erdemli kişi, insan olmanın ne demek olduğunu tam anlamıyla kavrayarak Allah hakkındaki bilgisizliğini ortadan kaldırıp Hak'a ulaşır. Akıl ile duyguyu birleştirip ilimle imanı uzlaştırır. Çokluğu bilmekle birlikte tevhide inanıp bu çokluğu birlikten çıkarır. Yeryüzünü imar etmekle gö-

revli olduğunun şuuruyla duyulardan başlayıp düşünceye yükselir. Mükemmel İslâm ahlâkının yaşanması ülküsü ile donatılmış şahsiyetler inşa eder.

Erdemli kişi, samimi bir imanla kalbini şirkten ve kötü ahlâktan, abdestle bedenini maddi ve manevi pisliklerden temizler. Namazla kötülüklerden koruyup oruçla kalbini arındırır. Zekât ve sadaka-i fıtrla malını temizler ve huzûr-ı İlâhiye tertemiz çıkar. Dünya hayatı ne kadar çekici ve zevkli görünse de, selim bir akıl ve kalp sahibi bir kişi kalbini Allah sevgisi ile doldurup bütün yaratıklara karşı alçak gönüllüdür.

Yüce Kur'an'ın insanoğlu ile buluştuğu Ramazan ayı böyle bir başlangıç için ideal bir zamandır. Her an Rabbinin huzurunda olduğu şuuruyla Kur'an okuyup tefekkür eden, ibadetleri zamanında yapan, helal haram ayırımına dikkat eden, selamlaşmayı prensip edinen, hastaları ziyaret eden ve cenaze merasimlerine katılan, bayramlarda akrabaların gönlünü alıp komşuların hatırını soran, fakirleri sevindiren yetimleri gözetken her bir şahıs akl-ı selîm, kalb-i selîm ve zevk-i selîm sahibi erdemli kişidir.

KESTEL VANİ MEHMET YATILI KUR'ÂN KURSU

"Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt, sinelerdekine (kalplerdeki hastalıklara) bir şifa, müminler için bir yol gösterici ve rahmet (Kur'an) gelmiştir."
Yûnus Sûresi; 10/57

"Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğreneniz ve öğretenizdir."
Hz. Muhammed (sav) / Buhari, Fedailu'l-Kur'an, 21

Kur'an dünyada en çok okunan ama maalesef en az anlaşılan kitaptır.

Kur'an'ı sadece sevap kazanmak için okunan bir kitap olmaktan çıkartıp, anlamak ve hayata tatbik etmek için okunan bir kitap haline dönüştürmek elzemdir.

Asıl sevabın Kur'an'ı anlamak ve Kur'an ile amel etmekle kazanılacağını da unutmamak gerekir.

İslamiyet'in kısa zamanda geniş kitlelere hızla yayılmış olmasında şüphe yok ki O'nu tebliğ eden peygamberin yaşadığı Kur'an ahlakının büyük bir payı vardır.

AMACIMIZ

- ◆ Gençlerimizin Kur'an lafzını en güzel bir biçimde okumasını ve ezberlemesini sağlamak.
- ◆ Gençlerimize Kur'an'ın manasını, mesajlarını, ilke ve prensiplerini öğretmek Kur'an ahlakıyla ahlaklanan ve yaşayan bir gençlik yetiştirmek.

FAALİYETLERİMİZ

- ◆ Kur'an Kıraatı Dersleri
- ◆ Hafızlık Eğitimi
- ◆ Tefsir ve Hadis Dersleri
- ◆ Karakter Eğitimi
- ◆ Kişisel Gelişim Kursları
- ◆ Geziler, Piknikler, Halı Saha Maçları vb. Sosyal Faaliyetler

"Bir topluluk Allah'ın evlerinden bir evde toplanır; Allah'ın kitabını okur ve onu aralarında müzakere ederlerse üzerlerine sekinet (huzur) iner. Allah'ın rahmeti onları kaplar ve melekler de etraflarını kuşatır. Allah kendi katındakilere onlardan söz eder."

Hz. Muhammed (sav) / Müslim, Zikr, 38

Ziraat Bankası Hesap No: TR 85 0001 0011 4668 8923 7250 01

Türkiye Finans Bank Hesap No: TR 50 0020 6002 2202 5117 3200 01

Ankara Yolu 13. km (Saray Örne Bitişi) Kestel / BURSA

Tel: 0224 372 58 58 - Tel: 0535 476 32 36

T.C. MEB ÖZEL
LİDER SANCAK

YÜKSEK ÖĞRENİM ÖĞRENCİ YURTLARI

BURSA KIZ ÖĞRENCİ YURDU

Tel: 0 (224) 251 00 41

Adres: Dumlupınar Mah.
Gökova Cad. No:19/B, Görükle
Nilüfer / BURSA

BURSA ERKEK ÖĞRENCİ YURDU

Tel: 0 (224) 252 49 49

Adres: Kırcaali Mah.
Şirin Sk. No:8
Osmangazi / BURSA

KONYA ERKEK ÖĞRENCİ YURDU

Tel: 0 (332) 350 50 36

Adres: Abdulaziz Mah.
Nasreddin H. Sk. No:15
Meram / KONYA

KONYA KIZ ÖĞRENCİ YURDU

Tel: 0 (332) 351 33 43

Adres: Beyazıt Mah.
Oya. Sk. No:6
Selçuklu / KONYA

SANCAK GENEL MERKEZİ

Tel: 0 (224) 223 2 223

Adres: Üçevler Mah.
Burçak.Sk. No:6 K:3
Nilüfer / BURSA

ANKARA ERKEK ÖĞRENCİ YURDU

Tel: 0 (312) 220 10 07

Adres: Oğuzlar Mah.
1395. Sk. No:28
Balgat / ANKARA

KALİTE VE HUZURUN ADRESİ

www.sancakegitim.com

**hayatınıza renk,
vizyonunuza güç katın**

doğru baskı, doğru sonuçlar için;

renkvizyon
MATBAACILIK A.Ş.

Anadolu Mah. Karlıdağ Cd.
No: 32 Yıldırım/BURSA

Tel. : 0 224 251 04 14
Faks: 0 224 251 04 15

info@renkvizyon.com.tr
www.renkvizyon.com.tr

Batu Zeytinyağları

www.batugida.com.tr

www.batuzeytinyaglari.com

Telefonla Sipariş alınır!

+90 224 482 22 23

BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Hoşgeldin Ya **Sehr-i**
RAMAZAN
BURSA 2016

MERİNOS PARKI

f facebook.com/bursadaramazan

t #bursadaramazan

www.bursakultur.com

17
*Mahallede
Sizlerle*

Hayırlı Ramazanlar

Murat Dündar
Osmangazi Belediye Başkanı

444 16 01 • www.osmangazi.bel.tr

Şimdi gerçek paylaşımların vakti

Şimdi Ramazan vakti.

Biz her Ramazan'da gerçek hoşgörüyle,
gerçek güzelliklerle, gerçek paylaşımlarla tazeleniriz.
Bu yüzden biz onu her sene hasretle bekleriz.

Hoş geldin Ramazan.

KUVEYTÜRK
SAĞLAM BANKACILIK